

Viestintä, tulkinta ja toiminta

PEIRCEN SEMIOTIIKKA
VIESTINNÄN TUTKIMUKSESSA

Semiotiikka eli yleinen merkkiteoria on monien viestinnän tutkimuksen nyky-suuntausten tärkeä taustavaikuttaja. Vaikka puhtaasti semioottiset tarkastelutavat eivät ehkä olekaan suosiossa, semiotiikan käsitteitä ja ajattelumalleja hyödynnetään niin diskurssianalyyseissa kuin kulttuurintutkimuksessakin. Semiotiikan vaikutus voi olla lähes näkymätöntä, mutta se tulee usein ilmi terminologisissa valinnoissa ja omaksutuissa näkökulmissa. Tutkimukset, joissa puhutaan konnotaatioista tai painotetaan merkityssuhteen arbitraarisuutta, ovat todennäköisesti imeneet jonkinasteisia vaikutteita semiotiikan teorioista.

Semiotiikka-nimikkeen alla kulkee kuitenkin monenlaisia älyllisiä ja metodologisia rakennelmia, jotka voivat edustaa hyvinkin erityyppisiä näkemyksiä. Tie-

Amerikkalaisen filosofin Charles S. Peircen merkkiteoriaa on harvoin käytetty viestinnän tutkimuksessa. Artikkeleissa hahmotellaan tämän teorian pääpiirteitä viestintäprosessin kannalta ja vertaillaan sitä tunnetumpaan saussurelaiseen semiologiaan. Keskeisinä piirteinä nostetaan esiin prosessuaaliset merkkirelaatiot, viestintä toimintamuotojen yhteisöllisenä jakamisena, tulkinnan monimuotoisuus, ymmärryksen dialogisuus, merkityksen kontekstuaalisuus ja kommunikatiivinen realismi. Lisäksi luodaan katsaus Peircen merkkiteorian tähänastiseen käyttöön viestinnän tutkimuksessa ja John Fiskin esittämään kritiikkiin.

dotusopissa on tähän menneessä lähinnä hyödynnetty lingvististä ja strukturalistista semiotiikkaa. Tämä sveitsiläisestä kielitieteilijästä Ferdinand de Saussuresta (1857-1913) lähtöisin oleva traditio on ollut selvästi suositumpi viitekehys viestinnän ja medioiden tutkimukselle kuin toinen semiotiikan päähaara, jonka taustalta löytyy amerikkalaisen filosofin Charles Sanders Peircen (1839-1914) merkkiteoria¹. Filosofian ja varsinaisen semioottisen tutkimuksen piirissä Peircen semiotiikan arvostus on kuitenkin

viime vuosikymmeninä kasvanut vakaasti, samalla kun Saussuren merkkiteoria on jälkistrukturalismin mainingeissa menettänyt osan aikaisemmasta vetovoimastaan. Tästä kehityksestä huolimatta Peircen merkkiteoria on yhä melko tunnetun tekijä viestinnän tutkimuksessa. Toki tiettyjä oivalluksia ja käsitteitä, kuten esimerkiksi merkin jakoa ikoniin, indeksiin ja symboliin, on käytetty tutkimuksen työkaluina, mutta varsinaista peirceläistä näkökulmaa ei ole omaksuttu. Mahdollisen poikkeuksen muodostaa Klaus Bruhn Jensenin ja Kim Christian Schrøderin viljelemä sosiaalinen semiotiikka, mutta siinäkin Peircen teoriaa hyödynnetään rajoitetusti. Vahvasti peirceläistä viestinnän tutkimusta ei siis ole vielä olemassa-

kaan. Miksi Peirce, joka viestinnän oppikirjoissa usein mainitaan yhtenä semiotiikan istsistä, on alan tutkimuksessa jäänyt niin vähälle huomiolle verrattuna Saussureen? Yksi syy on varmasti Peircen runsaan tuotannon kaoottinen tila. Hän jätti jälkeensä noin 90 000 julkaisematonta käsikirjoitussivua (Santaella Braga 1993, 401), joista vain osa on julkaistu myöhemmin eri kokoelmissa. Näistä ei kokoavaa semiotii-

kan teorian esitystä löydy.

Kirjoitusten hajanaisuuden vuoksi hänen oppinsa ovat usein vaikeaselkoisia ja vaativat rekonstruoivaa tulkintaa – mutta toisaalta Saussuren tuotanto aiheuttaa samankaltaisia ongelmia. Saussurelaisen semiotiikan perusteos *Cours de linguistique générale* on koostettu kielitieteilijän oppilaitten luentomuistiinpanoista, eikä Saussure näissä puhu paljoakaan varsinaisesta merkkiteoriasta. Itse asiassa Peircen semiotiikka on huomattavasti kehittyneempi teoria kuin Saussuren merkkioppi (Fiske 1991, 35). Vaikka Peircen kirjoitusten sekava tila lienee osasyllinen hänen teorian vähäväiseen näkyvyyteen semioottisesti suuntautuneessa viestinnän tutkimuksessa, ei se vielä itsessään selitä Saussuren dominoivaa asemaa.

Ehkä todellista syytä suosioitten eroon onkin etsittävä Peircen ja Saussuren suhteista tiedotusopilliseen aihepiiriin sekä niiden käsiteistöistä? Peirce ei varsinaisesti käsittele joukkoviestintää. Hän esittää yleisen merkkiteorian, joka liittyy moniulotteiseen filosofiseen rakennelmaan. Näin ollen Peircen semiotiikan käyttö viestinnän tutkimuksessa vaatii soveltamista, tulkintaa ja oppien konkretisointia – mutta tässäkin samaa voidaan sanoa Saussuren merkkiteoriasta. Ei Saussurekaan kiinnitä erikoista huomiota viestintävälineiden maailmaan. Edes Peircen tunnetusti hankala terminologia objekteineen ja interpretantteineen ei riitä selittämään Peircen ja Saussuren asemien eroa. Myös Saussuren lingvistisesti suuntautunut semiotiikka on tulvillaan teknisiä käsitteitä, kuten esimerkiksi syntagma, arvo ja diakronia, joilla ei ole eksplisiittistä suhdetta joukkoviestintään.

Vielä yksi mahdollinen selitys Peircen semiotiikan unohdukselle löytyy teorian lähtökohdista. Peircen projektia leimaa pyrkimys yleispätevään näkemykseen, joka voi vaikuttaa vanhanaikaiselta nykyajan yhteiskuntatieteitten näkökulmasta. Peircen lähestymistapa on tietystä mielessä vieras ajan hengelle. Suurta osaa 1900-luvun ajattelusta on hallinnut ns. 'lingvistinen vallankumous' (the linguistic turn), jossa korostetaan ymmärryksen kielellistä luonnetta ja rajallisuutta. Saussuren merkkiteoria on periaatteittensa puolesta helposti yhdistettävissä tällaiseen älylliseen virtaukseen. Huolimatta siitä, että Saussuren järjestelmäkeskeisyys on herättänyt voimakkaitakin vastareaktioita (esim. Vološinov 1990; Hodge & Kress 1988), ovat useimmat semioottisesti suuntautuneet viestinnän tutkijat pitäytyneet Saussuren kielellisessä viitekehyksessä. Esitetystä kritiikistä on tavallisesti ollut kyse sisäisestä painotuksen siirrosta, ei tutkimusparadigman vaihdosta.

John Fiske esittääkin kiinnostavan väitteen, että Saussuren johtava asema riippuu nimenomaan hänen teorian 'generatiivisesta' ja 'homologisesta' voimasta (Fiske 1991, 34-5). Yhdistämällä Saussuren merkkioppia joihinkin muihin rakenteita painottaviin teorioihin, kuten freudilaiseen psykoanalyyysiin, on luotu uusia viitekehyksiä tutkimukselle. Tämän näkemyksen mukaan Saussuren semio-

tiikan suuri suosio ei ole välttämättä seurausta teorian perimmäisestä paremmuudesta, vaan sen yhdistettävyydestä sekä sen ilmiömäisestä kyvystä toimia eri alojen tutkimuksen innoittajana. Struktuureihin painottuva saussurelainen semiotiikka on siis ollut oiva lähtökohta viestinnän tutkimukselle, koska se on osoittanut tuottoisaksi ja joustavaksi näkökulmaksi mediamaailman ilmiöiden tarkastelussa. Selvittämättä on jäänyt, löytyisikö Peircen semiotiikasta vastaavaa tai toisenlaista potentiaalia.

Pyrin tässä artikkelissa alustavasti kartoittamaan Peircen semiotiikan mahdollisuuksia viestinnän teorian ja tutkimuksen kannalta. En käsittele tätä merkkiteoriaa kovinkaan kattavasti. Peircen semiotiikan perusteita selvittäviä esityksiä on tarjolla useampiakin, myös suomeksi (ks. ennen kaikkea Kilpinen 1995). Haluan sen sijaan kiinnittää huomion tiettyihin semioottisiin ajatuksiin, joilla uskon olevan merkitystä viestinnän tutkimuksen kannalta. Tässä etenen seuraavasti: nostan ensiksi esiin muutamia yleisiä periaatteita ja tarkastelen sen jälkeen Peircen näkemystä viestinnällisistä prosesseista. Keskeiseksi teemaksi nousee Peircen käsitys viestinnästä ja sen suhteesta yhteisöllisyyteen sekä toimintaan. Monet Peircen nimissä esittämäni väitteet ovat kuitenkin tulkinnallisia yleistyksiä, joissa olen sivuuttanut suurimman osan argumentaatiosta ja monta ongelmakohtaa. Saussurelaista perinnettä käytän tässä lähinnä vertailukohtena². Käsittelem tässä kirjoituksessa myös lyhyesti Peircen semiotiikan tähänastista käyttöä tiedotusopillisessa tutkimuksessa, ennen kaikkea Jensenin sosiaalisen semiotiikan oivalluksia ja puutteita. Lopuksi pyrin vastaamaan Fisksen esittämään kritiikkiin. Hänen mukaansa Peircen merkkiteoria ei ole sovelias viestinnän tutkimuksen työvälineeksi, koska tämän semiotiikka ei pysty käsittelemään sosiaalisten representatioiden ongelmaa tyydyttävällä tavalla. Väitän, että Fisksen tuomio perustuu puutteelliseen ja tarkoitushaluisen Peirce-luentaan. Tavoitteeni on siis osoittaa, että oikein ymmärrettynä Peircen semiotiikka voi olla varteenotettava voimavara viestinnän tutkimuksessa.

Peircen semiotiikan periaatteita

Tässä sektiossa hahmottelen peirceläistä lähestymistapaa neljän johtavan periaatteen avulla. Nämä periaatteet eivät sellaisenaan tarjoa tyhjentävää määritelmää Peircen semiotiikasta ja sen alueesta. Siihen vaaditaan merkkiprosessien tarkempi analyysi ja muitten keskeisten semioottisten ideoiden esittely. Nostan esiin nämä periaatteet nimenomaan siksi, että ne ovat potentiaalisesti oleellisia peirceläisesti suuntautuneen viestinnän tutkimuksen kannalta. Ne voivat myös auttaa välttämään tiettyjä tyyppisiä väärinkäsityksiä Peircen semiotiikasta.

(1) Peircen semiotiikka ei perustu lingvistiikkaan. Peircen merkkiteorian päämäärä on esittää merkkien sekä merkkiprosessin (eli semiosiksen) aktuaalisten ja mahdollisten muotojen yleinen teoria. Peircen kirjoituksissa semiotiikka on läheisesti assosioitunut logiikan kanssa. Se on normatiivinen tiede, jota hän myös luonnehtii formaaliksi merkkiopiksi (CP 2.227 [1897]; NEM 4: 20 [1902]; SS 80 [1909])³. Peircen merkkiteoria ei ota perustavaksi lähtökohdakseen lingvistiikan oivalluksia, vaan pyrkii johdonmukaisesti kattavampaan tarkasteluun⁴. Kieli on toki keskeinen merkkiprosessi myös Peircen semiotiikassa, mutta kielitieteestä ei tehdä merkityksen tutkimuksen johtavaa paradigmaa kuten joidenkin Saussuren seuraajien teorioissa (esim. Barthes 1967). Saussuren mielestä semiotiikan ala on kattavampi kuin perinteinen lingvistinen tutkimus, mutta hän kaavailee systemaattisesta kielitieteestä merkkiteorian perustaa (Saussure 1959, 68). Käytännössä tämä on johtanut kaikkien merkityksellisten ilmiöiden kielellistämiseen saussurelaisessa perinteessä. Toisin sanoen kaiken merkityksellisen pitäisi olla analysoitavissa

lingvistiikan käsitteiden avulla.

Peircen semiotiikan kenttään sisältyvät (ainakin ihanteellisesti) kaikki semiosiksen muodot, niin kielelliset kuin ei-kielellisetkin. Näin ollen peirseläinen semiotikka ei nosta kieltä yksinään hallitsevaksi merkkijärjestelmäksi vaan käsittelee sitä eräänä semiosiksen muotona muitten rinnalla. Tällä lähestymistavalla on huomattavia seurauksia tutkimuskohteen ja -otteen kannalta. Peircen semiotiikassa ei nimittäin sitouduta lingvistisiin peruskategorioihin, kuten syntagmaan ja paradigmaan. Sen sijaan tutkijaa ohjaavat tietyt fenomenologiset ja relaatiologiset oivallukset.

Vaikka tässä ei olekaan mahdollisuutta pureutua Peircen fenomenologian saloihin, on kuitenkin syytä mainita, että tieteenä semiotikka on tietyssä mielessä riippuvainen fenomenologiasta. Fenomenologia (eli tiede, jossa tutkitaan ilmiötä sellaisina kuin ne ilmenevät, pohtimatta niiden esteettistä, eettistä ja totuudellista arvoa) on luonteeltaan yleisempi kuin merkkiteoria. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että fenomenologian tulokset muodostavat filosofisen semiotiikan yleisen lähtökohdan.

Fenomenologiassa Peirce ei oikeastaan tarkastele ilmiöiden substantiaalista olemusta, vaan pikemminkin niiden suhteellisia ilmenemismuotoja. Tätä johtavaa periaatetta sovelletaan myös semiotiikassa (ks. esim. CP 2.233-42 [1903]). Näin ollen Peircen fenomenologia on hyvä lähtökohta hänen semiotiikkaansa tutustumiselle. Peirce-tutkija Vincent Colapietro on jopa esittänyt, ettei semiotikkaa voi edes ymmärtää erillään fenomenologian esittämästä kategorioista (Colapietro 1995, 32; vrt. Santaella Braga 1993, 404). Tämä on ehkä turhan jyrkkä väite. On totta, että peirseläinen merkkiteoria avautuu perusteellisemmin fenomenologian kautta, mutta toisaalta kategorioihin periaatteet on sisällytetty itse semiotiikan teeseihin. Peircen merkkiteorian voi siis ottaa tarkastelun kohteeksi sellaisenaan, kunhan vain etenee tarkkaavaisesti.

(2) Semioottiset jaottelut perustuvat triadisiin relaatioihin. Peircen mieltymys merkkien muotojen tarkkaan analyysiin voi olla harhaanjohtava. Monissa julkaisuissa (ja siksi ehkä suhteettomankin vaikutusvaltaisissa) teksteissä Peirce esittää erilaisia, lähinnä kokeellisia versioita merkkien klassifikaatiosta (ks. esim. CP 2.243-64 [1903]; 8.333-76 [1904, 1908]). Vaarana on, että tutkija kiinnittää liikaa huomiota näihin tietyssä mielessä toissijaisiin jaotteluihin ja uppoutuu sitä kautta eräänlaiseen lasihelmipeliin, jossa luokittelujen yksityiskohtaisuus on itseisarvo – samalla kun tietyt perustavanlaatuiset oivallukset semioottisesta toiminnasta voivat jäädä varjoon. Klassifikaation ottaminen tarkastelun perustavaksi lähtökohdaksi onkin monien semioottikkojen suurin virhe (Santaella Braga 1993, 405).

Tunnetuimpia Peircen semioottisista jaotteluista ovat merkkirelaation määrittelmä, johon tyypillisesti kuuluu merkki, objekti ja interpretantti⁵, sekä merkin jako ikoniin, indeksiin ja symboliin. Näistä ja muista samankaltaisista jaotteluista huolimatta Peircen semiotikkaa ei pidä käsittää tiukkana luokitteluoppina, jonka avulla merkitykselliset ilmiöt sijoitetaan selkeästi rajattuihin kategorioihin (Kilpinen 1995, 2-4). Semioottinen status on seurausta tietyistä suhteista, joihin monenlaiset ilmiöt voivat asettua. Tyypillisesti kyseessä on kolmipaikkainen eli triadinen relaatio. Esimerkiksi merkki ei johdu pelkästään ilmiön luonteesta, vaan ennen kaikkea sen suhteista tiettyihin muihin ilmiöihin. Toisin sanoen ei voi olla merkkiä ilman relaation kahta muuta komponenttia – sama logiikka pätee objektin sekä interpretantin tapauksessa. Lisäksi triadinen merkitys, erotuksena dyadisesta tai strukturalistisesta merkityksestä, ei koskaan ole täysin staattinen. Merkkiä ei ymmärretä pelkästään käsittämällä struktuurisesti suljettu merkki/objekti tai merkittäjä/merkitty-relaatio, vaan myös kehittämällä merkkiä edelleen tulkinassa, erilaisissa interpretanteissa. Kolmipaikkaiseen merkkirelaatioon liittyy aina tietty ymmärrettävä tavoitteellisuus (purposiveness). Triadinen merkki on tule-

vaisuussuuntautunut ja siinä mielessä avoin. Tämä on myös yksi ero Peircen ja Saussuren välillä. Saussuren mukaan merkitys on annettu tämän hetken kielirakenteessa (ks. Saussure 1959, 80), kun taas Peirce korostaa semioottisen ymmärryksen ajallisuutta – merkitys ei ole hetkellistä.

Semiotiikan relaatio-luonteesta johtuen semioottinen avaruus ei koostu selkeästi rajatuista sfääreistä, kuten esimerkiksi merkkien, objektien ja interpretanttien maailmoista. Nämä ominaisuudet ovat tunnistettavissa ainoastaan merkkirelaation kautta – ne ovat tietystä mielessä riippuvaisia tarkastelua ohjaavista intresseistä. Vaikka tietty merkki on jostain näkökulmasta katsottuna ikoni, samaa merkkiä voidaan pitää indeksinä tai symbolina. Usein jokin puoli merkistä painottuu, sillä eri piirteet korostuvat eri funktioissa, mutta kehittyneessä merkissä on niin ikonisuutta ja indeksisyyttä kuin symbolisuuttakin (CP 4.448 [n. 1903]). Käsitys, että merkki on aina ikoninen, indeksinen ja symbolinen, on muodostunut lähes kliseeksi Peirce-tutkimuksessa (Tomaselli & Shepperson 1991, 6), mutta tämä semioottisten ominaisuuksien aspektuaalisuus (Kilpinen 1995, 3) on niin tärkeä oivallus, että sitä kannattaa korostaa. Peircen merkkiteoriassa tietty hämäryys ja epämääräisyys ilmiöiden olemuksessa ei nimittäin johda tutkimusalueen rajoittamiseen kuten Saussuren semiotiikassa. Peircen filosofiassa monimuotoisuutta ja moniulotteisuutta pidetään merkityksellisten prosessien luonteenmukaisina ominaisuuksina, eikä niitä pyritä rajaamaan tutkimuksen ulkopuolelle metodologisten valintojen kautta.

(3) Semiotiikka korostaa merkkirelaation dynamiikkaa. Puhe merkkien suhteellisuudesta ei ehkä sellaisenaan riitä osoittamaan triadisen merkkikäsitteen ominaislaatua. Tietystä mielessä Saussuren semiotiikan merkki on vähintäänkin yhtä suhteellinen kuin Peircen semiotiikan relaatiot, sillä Saussuren teoriassa merkki saa ns. arvonsa suhteessa järjestelmän muihin merkkeihin (ks. Saussure 1959, 80). Tästä huolimatta ero Peircen ja Saussuren semiotiikan merkin välillä on perustavanlaatuinen. Siinä missä Saussuren semiotiikan merkki on struktuurinen, eli tiukasti merkkisysteemistä riippuva, perustuvat Peircen semioottiset merkkirelaatiot merkityksellisten ilmiöiden prosessuaalisuuteen. Merkit eivät saa merkitystään staattisesta struktuurista, vaan siitä merkityksellisestä toiminnasta, jossa ne kehittyvät. Tähän 'merkkien elämään' kuuluu toki myös järjestelmällinen piirre, sillä merkkejä ei voi käsitellä ilman jonkinlaista esiymmärrystä merkkiprosesseista ja -systeemeistä. Semiotiikan kannalta oleellisempaa on kuitenkin merkkien kyky viitata, esittää ja tulkkia osana laajempaa sosiaalista toimintaa. Merkkirelaatio ei ole staattinen tila. Se muuttuu jatkuvasti, tilanteiden vaihtuessa ja tulkinnan kehittyessä – tai niin kuin Peirce itse asian ilmaisee, symbolien kasvaessa (CP 2.222 [1903]).

Peircen merkkiteoriassa esiintyvät relaatiot ja luokittelut abstrahoidaan merkien toiminnoista (Colapietro 1995, 25). Tavoitteena on kuitenkin pysytellä mahdollisimman uskollisena todellisuuden dynaamiselle luonteelle. Näin ollen kuvaukset merkityksellisistä suhteista eivät esitä hermeettisiä rakenteita. Peircen semiotiikan merkitysrelaatio ei siis ole suljettu, kuten voisi olettaa eräästä vähemmän onnistuneesta tavasta esittää kyseinen relaatio eli merkityskolmiosta (ks. esim. Tarasti 1990, 29; Fiske 1994, 64). Kyseessä ei olekaan Peircen oma kuvaus, vaan Ogdenin ja Richardsin (1923) malli, jossa merkin kolme elementtiä sijoitetaan kolmion kärkien kohdalle. Onnistuneempi merkitysrelaation kuvaus olisi ehkä moniulotteinen ketju tai spiraali, joka olisi prosessuaalisen ajattelutavan mukaisesti avoin, mutta tällainenkin malli voi olla liian kaavamainen. Esityksen sopivuus riippuu nimittäin pitkälti siitä, mistä näkökulmasta merkkisuhdetta tarkastellaan. Havaitsemisessa merkki on relaation ensimmäinen elementti, mutta jos asiaa katsottaisiin esimerkiksi syysuhteen tai tulkinnan kannalta järjestys olisi toinen.

Semioottisten relaatioiden dynaaminen luonne erottaa Peircen semiotiikan oleellisella tavalla Saussuren projektista. Saussure etenee nostamalla esiin tiettyjä vastakohtapareja, kuten esimerkiksi merkitsijä ja merkitty sekä syntagma ja paradigma. Näistä pareista yksi osapuoli otetaan varsinaisen tieteellisen tarkastelun kohteeksi, kun taas toinen suljetaan tutkimuksen ulkopuolelle liian vaikeaselkoina tai muutosalttiina (Hodge & Kress 1988, 15-7). Ajatellaan, että näin päästään käsiksi merkityksen tukevaan ytimeen, sen systemaattiseen olemukseen. Kartesiolaisen metodologian mukaisesti Saussure etsii varmaa pohjaa kielitieteelleen, ja hän löytää sen järjestelmän ajattomista struktuureista. Näin hän päätyy painottamaan paradigmaattista ja synkronista kielisysteemiä (langue) syntagmaattisten ja diakronisten puheaktien (parole) sijaan (ks. esim. Saussure 1959, 9-11). Vastaavaa kahtiajakoa ei Peircellä esiinny, sillä hän ei rajoita merkkiteoriaansa alaa koskemaan pelkästään absoluuttisen varmoja tosiseikkoja (vrt. CP 2.227 [n. 1897]). Näin Peirce pystyy välttämään yhden Saussuren teorian perusongelmista, eli taipumuksen rajata kaikki muutos ja toiminta tarkastelun ulkopuolelle.

(4) Tulkinnalla on monta ulottuvuutta, mutta myös rajansa. Tulkkiutumisprosessi on oleellinen osa merkkien dynaamista kehitystä. Peircen suosima interpretantti-käsite on kuitenkin herättänyt suurta hämmennystä. Pahin väärinkäsitys, eli interpretantin yksiselitteinen samaistaminen konkreettiseen tulkitsijaan, on nykyään melko harvinainen. Interpretantin vaikeasti määriteltävä luonne on kuitenkin johtanut myös muihin kyseenalaisiin painotuksiin. Verrattain tutuksi on tullut näkemys, jonka mukaan interpretantti on uusi merkki, jolla on oma interpretantti, joka myös on merkki jne. – päättymättömässä sarjassa. Kyseinen käsitys seuraa Peircen radikaalista väitteestä, että merkkiprosessilla ei tiettyssä mielessä ole alkua eikä loppua (esim. CP 1.339). Umberto Eco (1976, 68) vaikutuksesta tämä idea on opittu tuntemaan rajoittamattomana semiosiksena (unlimited semiosis).

Rajoittamattoman semiosiksen ajatus on saavuttanut tiettyä kannatusta (esim. Merrell 1995), ilmeisesti koska se sopii hyvin yhteen Peircen semiotiikan dynaamisen perusvireen kanssa. Tässä on kuitenkin vaarana, että peircelandäisestä tulkintaprosessista syntyy liiankin avoin kuva. Jos tulkintaketju ei pysähtyisi jossain vaiheessa, ei merkeillä olisi mitään merkitystä tässä ja nyt, tämän hetken ymmärrykselle ja toiminnalle. Tämä ongelma onkin ratkaistavissa, jos otetaan huomioon, että interpretanttien loputon sarja ei välttämättä kuvaa tosiasioiden kulkua, vaan pikemminkin merkkien kasvupotentiaalia. Periaatteessa on aina mahdollista ottaa merkki ja sen relaatio tarkastelun kohteeksi. Tästä syntyy uutta tulkintaa, jota voi teoriassa jatkaa loputtomiin, mutta näin ei toki tapahdu jokaisessa semiosiksessa. Käytännössä tulkinta pysähtyy eri vaiheissa, lopullisesti tai tilapäisesti. Tämä käy ilmi Peircen interpretantti-analysista ja siihen kuuluvista jaotteluista.

Peirce tarkastelee interpretantteja useista eri perspektiiveistä ja vaihtaa usein terminologiaa. Ei liene liioiteltua väittää, että 'interpretantti' on kaikista peircelandäisen semiotiikan käsitteistä hajanaisin. Yksinkertaistaen voidaan kuitenkin sanoa, että interpretantti on merkin synnyttämä efekti tai sen tulos (vrt. CP 5.473 [1907]; SS 110 [1909]). Semiosiksen kokonaisnäkökulmasta se voidaan jakaa välittömään (immediate), dynaamiseen (dynamic) ja lopulliseen (final) interpretanttiin (SS 110-1 [1909]). Peircen mukaan välitön interpretantti vastaa merkin potentiaalista tai oletettua efektiä. Se ilmentää myös sitä tosiasiaa, että merkillä on oltava tietty tulkittavuus ennen kuin se voidaan aktuaalisesti tulkita. Dynaaminen interpretantti on merkin aiheuttama tosiasiallinen ja yksilöllinen tulkintakokemus tai tällaisten kokemusten joukko. Lopullinen interpretantti on lähinnä merkin totaalinen efekti tai tulkinnan pysyvä tulos. Näitä interpretantteja voi pitää yleistetyin semiosiksen asteina, sillä tiettyssä mielessä välitön interpretantti edeltää dynaamista interpretanttia, joka taas edeltää lopullista interpretanttia. Sellaisi-

naan nämä interpretanttityypit pysyttelevät melko abstraktilla merkkien makrotoiminnan tasolla. Niihin liittyy voimakas yhteisöllinen sekä normatiivinen aspekti, joka on läsnä kaikessa semioottisessa tarkastelussa. Lopullinen interpretantti voidaan nimittäin yhdistää sosiaaliseen totuuteen - eli kyseessä on tulkinta, joka pitäisi pintansa tuli eteen mitä tahansa tosiasioita ja mielipiteitä. Kyseinen normatiivisuus ei kuitenkaan estä soveltamasta tätä jaottelua myös maanläheisempiin viestinnällisiin ilmiöihin (esim. Jensenin merkitysteoria; ks. sektio 3). Itse asiassa normatiivinen perusvire on tärkeä voimavara peirceläisessä lähestymistavassa. Semioottinen analyysi ei ole pelkkä neutraali kuvaus. Siihen sisältyy lähtökohtaisesti ajatus siitä, että muutos ja parantamisen mahdollisuus ovat älyllisen toiminnan oleellisia piirteitä.

Helpommin konkretisoitavissa on silti toinen jaottelu, jossa interpretantti analysoidaan emotionaaliseen (emotional), energeettiseen (energetic) ja loogiseen (logical) interpretanttiin (CP 5.475-6 [1907]; MS 318 [1907]; Pape 1990, 392). Tässä tarkastellaan merkin tuottamia vaikutuksia tulkitsijassa. Emotionaalinen interpretantti on lähinnä tunnevaikutelma tai -tila, joka merkkiin liittyy. Energeettinen interpretantti on merkin aiheuttama yksittäinen teko tai reaktio, joka riippuu tulkintatilanteesta. Looginen interpretantti viittaa puolestaan älylliseen ymmärrykseen ja laajempaan toimintatapaan (habit of action). Näitä interpretantteja voi pitää ihmisen tulkintaprosessin asteina: energeettiseen interpretanttiin liittyy aina emotionaalinen aspekti, ja loogista interpretanttia edeltää energeettinen interpretantti, joka laukaisee tietoisin tulkintaprosessin. Semiosis voi hyvinkin pysähtyä emotionaaliseen tai energeettiseen interpretanttiin, jolloin merkin efekti ei ole varsinaisesti kognitiivinen. Älyllisenä looginen interpretantti aiheuttaa usein ketjumaisen reaktion, jossa tulkinta jatkuu kunnes tuloksena on toimintatavan muutos (habit-change) (CP 5.476). Tämä muutos voi merkitä toimintatavan vaihtoa, tai olemassa olevan tavan heikentymistä tai voimistumista. Oleellista on, että se todella päättää tietyn tulkintaketjun. Siinä mielessä se on viimeinen (ultimate) looginen interpretantti.

Painottaessaan tulkinnan monimuotoisia mahdollisuuksia Peircen merkkiteoria eroaa ratkaisevalla tavalla Saussuren semiotiikasta, jossa tulkinta on aina sidoksissa kielellisiin järjestelmiin. Vaikka ymmärrystä rajoittavat struktuurit tavaltaan sisältyvätkin Peircen välittömään interpretanttiin, hän ei silti sido tulkintaa tiukasti näihin kehyksiin. Ensinnäkin Peirce sisällyttää emotionaalisia sekä tilansidonnoisia aspekteja teoriaansa, toisin kuin Saussuren semiotiikka, joka ottaa huomioon pelkästään kollektiivisten struktuurien ja järjestelmien tarjoaman makrokognitiivisen tulkinta-avaruuden. Toiseksi toimintatapoja ei määritellä pelkästään olemassa olevien lingvististen muotojen kautta. Toimintatavat ovat avoimia suhteessa tulevaisuuteen, sillä niiden oleellinen merkitys viittaa siihen mahdolliseen toimintaan, johon ne johtaisivat tiettyjen olosuhteiden vallitessa. Tällainen merkitys on tietystä mielessä ääretön, sillä mikään luettelo tosiasiallisia tekoja ei sitä tyhjennä. Kolmanneksi Peircen semiotiikasta löytyy normatiivinen aspekti. Lopullinen interpretantti on eräänlainen ihanne: toimintatapa, joka pysyisi vaikka tulkintaa ja tutkimusta jatkettaisiin rajoittamattomasti. Näin siihen sisältyy myös ajatus avoimesta viestinnästä, jonka tulos olisi totuus.

Viestintä ja konteksti

Pintapuolisen tarkastelun perusteella voisi luulla, ettei Peirce juurikaan käsittele viestintää. Tästä johtuen semioottinen viestintäprosessi on yhä suhteellisen koskematon tutkimuskohde, myös varsinaisessa Peirce-tutkimuksessa (ks. Habermas 1995; Colapietro 1995). Onkin totta, että Peirce melko harvoin käyttää termiä "kommunikaatio", mutta tiettyissä teksteissä hän luonnehtii merkkiä viestinnän

välittäjäksi (medium of communication) (esim. SS 196 [1906]; vrt. Parmentier 1985). Lisäksi voidaan todeta, että viestinnällä on tärkeä rooli Peircen semiotiikassa, sillä viestinnällinen prosessi muodostaa eräänlaisen pohjan Peircen abstrakteille semioottisille esityksille. Tätä ei ole aina noteerattu, ennen kaikkea niissä tutkimuksissa, joissa on painotettu merkkityyppien luokittelua.

Peirce määrittelee merkkirelaation monella eri tavalla, eikä tässä valitettavasti ole tilaa tehdä vertailua kyseisen määritelmän eri muodoista. On kuitenkin paikallaan huomauttaa eräästä vääristymästä, joka perustuu lähinnä puutteellisen *Collected Papers* -laitoksen toisessa osassa julkaistuihin semioottisiin teksteihin. Näissä kirjoituksissa merkkimääritelmän viestinnällinen tausta ei nouse esiin, ja merkkiä luonnehditaan lähinnä representoivaksi relaatioksi (esim. CP 2.228 [1897]; CP 2.230 [1910]). Vaikka kysymys representaatiosta, eli siitä miten merkki edustaa (stands for) objektiansa, on keskeinen semioottinen tutkimuskohde, niin tämän ongelma-alueen ylikorostus on johtanut hieman kapeaan kuvaan Peircen merkkiteoriasta. Pimontoon ovat jääneet hänen viestintää painottavat merkkimääritelmänsä sekä myös tietyt muut viestinnällistä prosessia koskevat oivallukset.

Peirce ei koskaan esittänyt eksplisiittistä viestintäteoriaa, vaikka semiotiikkaa voi myös pitää eräänlaisena viestintäteorian abstraktina muotona. Ilman tiettyä rekonstruktiota ja tulkintaa Peircen viestintää koskevat kirjoitukset voivat vaikuttaa hajanaisilta ja epäjohdonmukaisilta. Näin ollen ei ole outoa, että Peircen semiotiikan kuvaa viestinnästä on pidetty vakavasti puutteellisena. Kritiikki on kohdistunut ennen kaikkea kommunikaatiokäsityksen virtaviivaisuuteen (Parmentier 1985), peirceläisen semiotiikan positivistiseen luonteeseen (Fiske 1991) ja sen taipumukseen vähätellä yksilön merkitystä (Habermas 1995). Nämä kriittiset arviot eivät kuitenkaan tee oikeutta Peircelle. Tarkempi katsaus nimittäin osoittaa, että hänen kirjoituksistaan löytyy huomattava määrä ajatuksia viestinnän eri tasoista ja aspekteista. Laajempaan semioottiseen viestintäteoriaan pitää sisällyttää ainakin Peircen kontekstuaalisuutta ja sosiaalista toimintaa koskevia ajatuksia.

Seuraavassa esitän lyhyesti viisi kohtaa, jotka hahmottavat Peircen käsitystä viestinnästä. Tämänkin esitys on kaukana täydellisestä. Keskeistä tässä on selvittää minkälaisia näkemyksiä viestintäprosessien luonteesta Peirceltä löytyy. Tämä on tärkeä kysymys peirceläisen viestinnän tutkimuksen uskottavuuden kannalta, sillä sellaisinaan Peircen kirjoitukset voivat antaa virtaviivaisen ja mekaanisen vaikutelman viestintäprosessista. Näin käy, jos ei oteta huomioon peirceläisen semiotiikan monitasoisuutta. Siksi painotan seuraavassa Peircen teorian joustavaa näkökulmaa ja peirceläisen viestintäkäsityksen eri ulottuvuuksia.

(1) Viestinnän ideaalinen tavoite on toimintamuotojen jakaminen. Erään merkkimääritelmän yhteydessä Peirce kuvaa viestintää prosessiksi, jossa muoto (form) leviää objektista interpretanttiin merkin välityksellä (SS 196 [1906]). Nimenomaan tämä tapa esittää merkkirelaatio on johtanut ankaraan kritiikkiin. On väitetty, että semioottinen käsitys viestinnästä tai välityksestä on eräänlainen suoraviivainen siirtonäkemyksen (Parmentier 1985, 43-5; vrt. Malmberg 1981). Tässä ei kuitenkaan oteta huomioon, että tämä merkin määritelmä on abstraktio, joka kuvaa viestintää mahdollisimman yksinkertaistettuna. Sen perimmäinen tarkoitus on tuoda esiin merkkirelaation yleisimmät komponentit, eli ne tekijät jotka esiintyvät jokaisessa merkitsevässä relaatioissa. Tällaisena merkkirelaatio ei ole välttämättä sosiaalinen suhde, vaan sillä voi kuvailla myös luonnollisia tai keinotekoisia merkkiprosesseja. Näin ollen kyseistä määritelmää ei ole edes tarkoitettu antamaan täyttä kuvaa yhteisöllisestä ja yksilöllisestä viestinnästä.

Kiintoisaa viestinnällisessä merkkimääritelmässä on muodon käsite. Useimmista Peircen merkkirelaation analyyseissa tätä elementtiä ei esiinny, mikä viittaa siihen, ettei 'muoto' ei ole ehdottoman oleellinen osa merkin määritelmää. On kui-

tenkin huomionarvoista, että Peirce tuo esiin tämän tekijän nimenomaan puuessaan viestinnästä. Toisessa yhteydessä hän antaa ymmärtää kyseisen muodon olevan eräänlainen voima (power), joka ilmentää sitä tosiasiaa, että jotain tapahtuisi tiettyjen asiointilojen vallitessa (MS 793 [1906]; Johansen 1993a, 59). Tällä tavalla kuvattuna muodon voi ymmärtää dispositioksi tai toimintatavaksi. Tämä antaakin astetta konkreettisemmän kuvan viestintäprosessista. Se, mikä viestinnässä leviää, on toimintatapa. Kyseessä ei siis ole yksiselitteisesti siirrettävä merkitysentiteetti, vaan toiminnallinen taipumus tai muoto, joka Peircen mukaan jaetaan merkkien välityksellä.

Tätä abstraktia esitystä viestinnästä voidaan yhä kritisoida yksinkertaistuksesta, sillä siinä ei oteta huomioon yksilöllisiä eroja, tulkintojen moninaisuutta ja viestintäkontekstin merkitystä. Kannattaa kuitenkin pitää mielessä, että Peircellä semiotiikka on normatiivinen tiede. Yleisimmät viestintäkuvaukset eivät välttämättä esitä tosiasioiden kulkua, vaan pikemminkin merkkiprosessin luonteeseen liittyvää tavoitteellisuutta (purposiveness). Toisin sanoen jokaiseen ilmiöön, joka käsitetään viestinnälliseksi, kuuluu tietty intentionaalisuus. Ideaalisesti viestinnässä pyritään pysyvään yhteisymmärrykseen, eli toimintamuotojen jakamiseen. Tämän ihanteen tosiasiallinen toteutuminen on eri asia.

(2) Semiosiksen dynamiikka on dialogista. Vaikka Peircen abstrakteimmat merkkimääritelmät tulevatkin toimeen ilman konkreettista viestijää ja vastaanottajaa, löytyy merkkirelaatiosta dynamiikkaa, jota voi kuvata viestinnälliseksi tai dialogiseksi. Peirce käyttää usein tavallista keskustelua lähtökohtana semioottisille esityksilleen (ks. ennen kaikkea MS 318 [1907]; Pape 1990). Merkin yleinen määritelmä on tiettyssä mielessä abstrahoitu tyypillisestä viestintätilanteesta, jossa esiintyy lausuja (utterer) ja tulkitsija (interpreter). Nämä semioottiset roolit nousevat esiin, kun siirrytään kohti konkreettisempaa viestintätilannetta, mutta ne ovat implisiittisesti läsnä kaikessa viestinnällisessä ymmärryksessä.

Tärkeä oivallus Peircen semiotiikassa on se, että kehittynyt tulkinta ei ole mekaanista vastaanottoa, vaan konstruktivista toimintaa, johon oleellisesti kuuluu tilanteen käsittäminen viestinnälliseksi. Kyseessä ei kuitenkaan ole naiivi konstruktivismi, jossa tulkitsija rakentaa oman merkityksensä viestinnän antamista raaka-aineista, vaan monitasoisempi viestinnällinen ymmärrys. Tähän ymmärrykseen liittyy oleellisesti tilanteentaju, eli kyky tarkastella tilannetta sekä lausujan että tulkitsijan näkökulmasta. Inhimilliseen viestintään liittyy intentioita, eikä mikään tulkinta pysty kehittymään ellei se ota huomioon lausujan (lähettäjänsä tai sisäänkoodajan) roolia prosessissa. Tämä ei tietenkään tarkoita, että tulkinta välttämättä vastaisi näitä intentioita, eikä myöskään että tulkitsijan pitäisi tunnistaa tosiasiallinen lausuja. Tulkinnan kannalta oleellista sen sijaan on käsittää, että viestintäprosessiin liittyy tietty tavoitteellisuus, oli se kuinka hämärä tahansa. Viestijä ei välttämättä ole henkilöitävissä, mutta tulkitsija käsittää, että viestinnässä yritetään sanoa jotain.

Viestinnän dialogisuus ei jää pelkästään ulkoiselle tasolle. Tiettyssä mielessä ajattelu on sisäistä dialogia, jonka muoto on sisäistetty ulkoisesta viestinnästä samanaikaisesti kun itsetietoisuus on kehittynyt (vrt. W 2: 203 [1868]; SS 195-7 [1906]). Tämä dialoginen ymmärrys, jota voi kuvata sisäiseksi keskusteluksi, auttaa vastaanottajaa ottamaan tiettyä etäisyyttä välittömästä viestintätilanteesta. Hän pystyy sijoittamaan itsensä suhteessa esitettyyn viestintään, eli näkemään itsensä tietyn relaation tulkitsijana. Tämä on myös avain tulkintaprosessin tietoisempaan kontrolliin (vrt. Colapietro 1995). Vasta kun suhtaudumme viestintään välitettynä ja tavoitteellisena pystymme tarkastelemaan sitä kriittisesti, tavalla jossa myös omat pyrkimyksemme pääsevät rakentavasti esille.

(3) Viestintä on yhteisöllinen prosessi. Viestintä ei toteudu tyhjiössä. Normatiiv-

visesta perusvireestään huolimatta Peircen semiotiikka ei ota lähtökohdakseen minkäänlaista ideaalista 'puhdasta' tilaa vailla ennako-oletuksia ja tavoitteita. Peirce painottaa, että kyseinen hypoteettinen tila on illuusio, joka toteutuessaan todennäköisesti tekisi kaiken tiedon (ja siis myös viestinnän) täysin mahdottomaksi (CP 5.416 [1905]). Viestintä on luonteeltaan tavoitteellista, mutta sen tavoitteet eivät ole absoluuttisia periaatteita, vaan sosiaalisen toiminnan kautta muovautuneita yleistyneitä pyrkimyksiä. Jopa vahvasti yksilöllinen intentio on tässä mielessä sosiaalinen, sillä osana viestintää se pohjautuu tiettyihin käsityksiin muista ihmisistä ja heidän kyvystään ymmärtää viestejä. Lisäksi viestintä perustuu aina tiettyyn yhteiseen lähtökohtaan, olkoonkin että kyseinen pohja voi olla hyvin hatara. Lausujan ja tulkitsijan välinen yhteispeli ei nimittäin ole edes mahdollinen ilman jonkinasteista jaettua esiyymmärrystä.

Toisin kuin tietyistä abstrakteista merkkimääritelmistä voisi olettaa, peirceläiseen viestintäkäsitykseen kuuluu vahva yhteisyysaspekti. Ensinnäkin Peirce korostaa vahvasti esiyymmärryksen merkitystä viestinnän kannalta. Lausujan ja tulkitsijan on jaettava ainakin tietyt lähtökohdat, sillä ilman jonkinasteista yhteistä ymmärrystä asioiden luonteesta ja merkkirelaatioiden viittauksista viestintä ei voi päästä käyntiin. Peirce käyttää tästä vaadittavasta yhteisestä 'mielestä' nimeä *commind* (SS 196-7 [1906]). Toiseksi Peirce esittää, ettei viestintää pidä käsittää vain lausujan tuottamana vaikutuksena tulkitsijaan. Viestinnällä on seurauksia kaikille osallistuville osapuolille. Onnistuneen viestinnän tuloksena syntyy kommunikatiivinen interpretantti (*communicational interpretant*), jota voidaan pitää syvällisempänä yhteisyymmärryksenä tilanteesta (SS 196-7). Tämä interpretantti ei siis kuulu pelkästään vastaanottajalle, eikä välttämättä myöskään ole sama asia kuin lähettäjän intentio. Se on molempien hallussa nimenomaan dialogisen viestinnän tuloksena. Kommunikatiivinen interpretantti on tietyn viestinnän päättävä päämäärä, eli sen normatiivinen tavoite. Tärkeätä tässä on huomata, että Peircen mukaan se on jaettu, eikä siirretty. Viestinnän normatiivisuus on siis yhteisöllistä.

Sinänsä hyvin abstraktiin *commind*-käsitteeseen sisältyy useita viestinnällisesti tärkeitä komponentteja. Oleellinen osa *commindia* ovat jaetut toimintatavat, kuten esimerkiksi tulkinnalliset konventiot ja kieli, jotka tekevät viestinnällisen prosessin mahdolliseksi. Toisaalta tämänkaltainen yhteisöllinen ymmärrys ei itsessään ole riittävä selittämään tosiasiallista viestintää. Tähän vaaditaan lisäksi muita kontekstuaalisia tekijöitä, eli elementtejä jotka konkretisoivat viestintää ja rajoittavat aktin merkityksellistä sekä tulkinnallista tilaa.

(4) Konkreettinen kommunikaatio syntyy tietyssä kontekstissa. Semiotiikan formaalinen ja normatiivinen luonne voi luoda vaikutelman, ettei aika- ja paikkatekijöillä oikeastaan ole mitään oleellista roolia viestintäprosessissa. Ilman tiettyjä kontekstuaalisia elementtejä tosiasiallinen viestintä ei kuitenkaan olisi edes mahdollista. Viestinnässä merkit on aktualisoitava liittämällä ne sopivaan yhteyteen, kontekstiin. Toisin sanoen merkityksellisessä toiminnassa on pystyttävä osoittamaan ja rajaamaan viestinnän diskursiivinen alue (*universe of discourse*) mielekkäällä tavalla. Tämä kontekstuaalinen rajaus perustuu osallistujien kokemustaan, ympäristötekijöihin ja indeksisiin merkkeihin.

Viestintä ei konkretisoidu itsestään, pelkkien merkkien välisten suhteitten kautta. Ei edes kieliopillisesti korrekti tosi lause viesti mitään, ellei tulkitsijalla ole jonkinasteista käsitystä merkkirelaation luonteesta. Hänen on siis edeltävän kokemuksen perusteella pystyttävä oivaltamaan mistä on kyse, eli tunnistettava ainakin yksi kommunikaation objekteista (vrt. CP 2.231 [1910]). Tähän vaadittavaan kokemustaan liittyy ainakin kaksi oleellista aspektia. Ensimmäisen muodostaa ne sosiaaliset tekijät, jotka yhdistävät viestiviä subjekteja ja tekevät heistä eräänlaisen viestintäyhteisön. Tällaisia ovat esimerkiksi kieli ja käsitys siitä, että on ole-

massa sellainen asia kuin 'todellisuus'. Tietyissä viestinnällisessä tapahtumassa nämä tekijät ilmenevät commindina, osallistujien yhteisenä 'mielenä'. Toinen aspekti on yksilöllinen. Ihmiset eivät pelkäästään omaksu sosiaalisesti annettuja merkityssuhteita, vaan he myös oppivat niiden käytön omakohtaisen kokemuksen kautta. Näin merkkeihin ja niiden käyttöön liittyy aina myös subjektiivinen elementti, eli yksilöllinen kokemustausta. Tämä kokemus ei kuitenkaan ole 'puhdasta' empiirisessä mielessä, vaan siihen sisältyy erottamattomasti myös tulkinnallinen aspekti (CP 7.538). Tästä seuraa, että viestinnän osapuolet todennäköisesti kontekstualisoivat saman merkityksellisen relaation eri tavoilla. Koska yksilöiden kokemukset sanoista ja muista merkeistä eroavat toisistaan, liittyy viestintään aina epämääräisyyttä. Siksi mikään ihmisten välinen viestintä ei voi olla merkitykseltään täysin lukkoonlyöty (CP 5.506 [1905]).

Viestintä ei kuitenkaan konkretisoidu pelkäästään lausujan ja tulkitsijan kokemustaustojen pohjalta, vaan myös itse viestintätilanteessa esiintyvien tekijöiden avulla. Viestinnän sanoma ei ole ymmärrettävissä, jollei sitä tässä ja nyt ankkuroida johonkin diskursiiviseen alueeseen. Tämä tilanteellinen kontekstualisointi toteutuu viestintäympäristön ja vahvasti indeksisten merkkien yhteisvaikutuksesta. Kyseiset merkit pystyvät jollain tavalla osoittamaan, mistä juuri tässä tapahtumassa on kyse. Ne eivät varsinaisesti välitä merkitystä, vaan kiinnittävät huomion tiettyihin objekteihin tai rajoittavat tulkinnan mahdollisuuksia. Tyypillisiä indeksejä ovat esimerkiksi ilmeet, eleet ja substantiivit, mutta myös viestintäkonventiot ja tyypit voivat toimia indeksisesti. Esimerkiksi uutisten logo osoittaa, että kyseessä on nimenomaan uutislähetys, joka taas indikoi, että ohjelmassa halutaan esittää faktoja. Toisaalta tämän useimmiten tiedostamattoman merkisuhteen taustalla on yksilöllinen ja sosiaalinen kokemustausta. Ilman tiettyä kokemusta televisuaalisten merkkien toiminnasta ja maailmasta television ulkopuolella uutiset tuskin viestivät mitään, eikä varsinainen viestintä toteudu.

(5) Viestintä on todellista. Viestintätilanteeseen liittyy paljon epävarmuutta. Edellä todettiin, että kahden subjektin ymmärrykset merkeistä eivät koskaan täysin vastaa toisiaan, koska ihmisillä on osittain yksilölliset kokemustaustat. Jos katsoja ei tiedä, että tietty televisio-ohjelma on fiktiivinen, hän voi hyvinkin ottaa sen lausumat todesta. Toisaalta joku voi pitää värikkään ja räiskyvän uutislähetysten väitteitä pelkkänä viihteenä. Lisäksi erilaiset tilannesidonnaiset tekijät voivat johtaa hyvinkin erilaisiin tulkintoihin samasta materiaalista, sillä tietyt indeksit ankkuroivat viestinnän tämänhetkiseen ympäristöön, usein odottamattomalla tavalla. Nämä ja muut samankaltaiset epävarmuustekijät ovat johtaneet radikaaliin väitteeseen, että varsinaista viestintää ei ole olemassakaan (vrt. Johansen 1993b, 271-5). Subjektit ja heidän ymmärryksensä ovat historiallisesti ja yksilöllisesti spesifejä, eikä ole täysin varmaa, että todellinen yhteisymmärrys milloinkaan toteutuu. Vaikka yksilöt tutustuvatkin merkkeihin yhteisön välityksellä, ovat ne konkreettiset kontekstit, jossa he oppivat merkkien käytön jossain määrin ainutlaatuisia. Tästä voi päätellä, että on parasta unohtaa puheet yhteisestä viestinnästä ja puhua sen sijaan vain erilaisista paikallisista (local) tai sijoittuneista (situated) tulkinnoista. Viestinnän tutkimuksessa tämä ajattelutapa on voimakas ns. 'metodologisessa situationismissa', jossa pyritään välttämään kaikki yleistävät tulkinnat (ks. Ang 1991).

Peircläinen semiotiikka ei hyväksy tätä näkemystä viestinnän periaatteellisesta mahdottomuudesta ja tulkinnan äärimmäisestä yksilöllisyydestä. Peirce ei etsi absoluuttisen varmaa perustaa teorialleen. Jo arkipäiväinen kokemuksemme kertoo meille, että viestintä toimii, ainakin jossain määrin – miksi muuten esittäisimme väitteitä ja kysymyksiä, antaisi käskyjä jne. Me siis ainakin käyttäydymme kuin pitäisimme viestintää todellisena, eikä peircläisen näkökulman mukaan ole mitään syytä kieltää tämän toimintatavan todellisuuspohjaa pelkän metodologisen

skeptismin takia. Toiseksi viestinnän kieltämisestä seuraava radikaali tulkintapainotteinen relativismi on vierasta Peircelle. Hänen semiotiikkansa on realistinen teoria, joka painottaa merkkien toiminnan todellisuuspohjaa. Ajatus, että olisi olemassa pelkkiä tulkintoja vailla välittäviä tekijöitä, ei tähän realistiseen näkemykseen sovi.

Todellisuus-käsitteellä on monta roolia. Se on normatiivinen, sillä todellisuutta voidaan pitää kaiken tulkinnan päätepysäkinä. Tosi tulkinta pysyy, tuli vastaan mitä vain. 'Todellisuus' on myös jotain, joka ohjaa ja rajoittaa tulkintaa. Kaikki tulkinnat eivät ole mahdollisia, mikä käy ilmi siitä yksinkertaisesta tosiasiasta että maailma ei seuraa tahtoaamme. Yleisemmin ottaen tämä rajoittava todellisuus löytyy semioottisten järjestelmien taustalta. Merkkijärjestelmät eivät ole syntyneet tyhjiössä, vaan sosiaalisten ja materiaalisten vuorovaikutusten kautta. Ei siis voida olettaa, että merkkirelaatiot olisivat pelkkiä sopimuksia, jotka voitaisiin muuttaa yksinkertaisella päätöksellä. Todellisuuskäsitys liittyy oleellisesti toimintatapoihin, jotka nimensä mukaisesti toimivat interaktiossa ympäristön kanssa.

Viestintäteorian kannalta erityisen kiintoisaa on, että Peircellä esiintyy myös eräänlainen 'diskursiivinen realismi', joka tavallaan lieventää viestinnällistä epävarmuutta. Tämä realismin muoto lähtee ajatuksesta, että kommunikoivilla subjekteilla on vähintään yksi yhteinen konteksti, nimittäin 'todellisuus' tai 'totuus' (CP 3.621 [1911]; CP 5.506 [1905]; vrt. NEM 4: 239). Tämä konteksti ei kuitenkaan koostu mistään etukäteen lukkoonlyödyistä kokoelmasta tosiasioita. Se on diskursiivinen viittaus, jonka jokainen viestintään osallistuva subjekti tekee, eksplisiittisesti tai implisiittisesti. Toisin sanoen todellisuus on käsitys (conception), joka jokaisella viestivällä ihmisellä on (CP 8.313 [1905]). Käytännössä tämä tarkoittaa, että viestinnässä lähdetään siitä, että viestityllä merkillä on jonkinlainen suhde todellisuuteen. Se voi olla faktuaalinen tai fiktiivinen, tosi tai epätosi - oleellista on, että viestinnän osallistujat tietävät, että tällainen suhde on olemassa, vaikka he eivät tietäisikään täsmälleen minkälainen se on. Näin ollen todellisuus on kaiken viestinnän yhteinen konteksti, tai toisin sanoen sen yleisin objekti.

Viestinnälliset yhteisöt

Vaikka Peircen merkkiteoria ei olekaan saavuttanut suosiota viestinnän tutkimuksen viitekehystenä, on sitä sovellettu muutamissa tarkasteluissa. Kiinnostusta ovat herättäneet ennen kaikkea tulkintaa koskevat ajatukset ja tietyt semioottiset jaottelut. Kuten alussa mainitsin, kattavaa peirceläistä näkökulmaa ei kuitenkaan ole omaksuttu. Tämä on osittain ymmärrettävää. Mahdollisen peirceläisen viestintäteorian piirteet ovat yhä monessa mielessä hämärän peitossa ja kaivataan varmasti lisää perustutkimusta, ennen kuin Peircen semiotiikasta voi tulla yleisempi lähestymistapa viestinnän ongelmiin. Toisaalta on havaittavissa merkkejä siitä, että viestinnän tutkimuksen ilmapiiri olisi muuttumassa suotuisammaksi Peircelle. Moniulotteisella peirceläisellä semiotiikalla on potentiaalia esiintyä yhtenä vaihtoehtona viestinnän ja tulkinnan mikro- tai makrotasoa yksipuolisesti korostaville teorioille (Tomaselli & Shepperson 1991, 6; Jensen 1991, 6; Jensen 1995, 3-4). On jopa esitetty, että Peircen tuotanto tarjoaa kaikkein hedelmällisimmän tavan käsitteellistää yksilöllisiä ja kulttuurisia merkitysprosesseja (Schröder 1994a, 344). Tämä on hyvin vahva väite, josta ei ainakaan vielä ole riittävää näyttöä.

Seuraavassa tarkastelen muutamaa uudehkoa yritystä käyttää Peircen ajatuksia viestinnän tutkimuksessa. Tärkein näistä on Jensenin sosiaalinen semiotiikka, jossa Peircelle annetaan keskeisen teoreetikon rooli. Ennen kuin käänämme katseen tähän projektiin kannattaa kuitenkin mainita kaksi tapaa soveltaa semiotiik-

kaa, jotka voivat olla hyvinkin haitallisia peirceläisen näkökulman kehitykselle. Nämä ovat viime aikoina suurta suosiota nauttinut eklektinen ote ja kapea lähestymistapa, jossa teoriasta nostetaan esiin vain tietyt valitut aspektit.

Eklektisyys sovellettuna Peircen ajatuksiin on johtanut sekä vääristyneisiin painotuksiin että suoranaisiin sekaannuksiin. Kun hänen semiotiikastaan otetaan se, mikä näyttää käyttökelpoiselta pohtimatta ideoiden alkuperäisiä yhteyksiä, annetaan peirceläisestä merkkiteoriasta helposti hyvinkin instrumentalistinen kuva. Esimerkiksi jaottelua ikoni-indeksi-symboli on käytetty erillään muista Peircen semiotiikan opeista, eikä ole välttämättä oivallettu, miten orgaanisesti tämä kolmijako liittyy hänen semiotiikkansa kokonaiskuvaan. Puhuttaessa ikonista, indeksistä ja symbolista tarkastelun alla on nimenomaan merkki suhteessa objektiin, eikä merkkirelaatio kokonaisuudessaan. Kyseinen relaatio ei vielä kuvaa, miten merkitystä välitetään, vaan miten merkki edustaa objektia välityksen sisällä. Usein unohdetaan, että merkki-objekti-suhteen esittäminen ei vielä sellaisenaan vielä ole semiosiksen kuvaus (esim. Fiske 1992, 69-70) – siihen tarvitaan myös interpretantti-relaation pohdintaa.

Pahimmillaan eklektisessä tarkastelussa yritetään yhdistää periaatteiltaan erilaisia teorioita, kuten Peircen ja Saussuren semiotiikkaa – ja tämä tavalla, joka ei tee oikeutta kummallekaan näkökulmalle. Eklektisyyden suurin ongelma on varomaton metodologinen konstruktivismi, jossa erityyppisiä teorioita ja menetelmiä yhdistellään tutkimuksen työkaluiksi. Tarkkaavaisuus olisi tässä toivottavaa, mutta ainakaan Peircen tapauksessa sitä ei ole harrastettu. Hyvän esimerkin tämän yhdistelevän menetelmän vaaroista tarjoaa Fiske. Hän esittää, että symbolinen suhde on keinotekoinen ja että Peirce käyttää termiä ikoninen saussurelaisen tavoin, eli synonyyminä motivoitulle (mt., 70, 78-80). Tämä väite on virheellinen. Symbolisuuden kuvaaminen keinotekoiseksi on harhaanjohtavaa, sillä kyseiseen relaatioon lasketaan myös lainmukaisuudet, ja Peirce painottaa, että on olemassa todellisia lainmukaisuuksia. Lisäksi Peircen ikoni ei oikeastaan ole motivoitumpi kuin indeksi tai symboli. Voisi ehkä sanoa, että ikonisen merkin motivaatio perustuu tiettyihin ominaisuuksiin, jotka löytyvät sekä merkistä että objektista. Toisaalta tämäkin on kyseenalaista, kun otetaan huomioon ikonisuuden rooli Saussuren seuraajien semiotiikassa, jossa se on keinotekoisien vastakohta. Peircellen ikonisuus, indeksisyys ja symbolisuus ei oikeastaan ilmennä motivaation asteita tai tyyppejä, vaan viittauksen tai representaation luonnetta merkki-objekti-suhteessa. Toki motivaation ongelmaa voi ruveta purkamaan myös peirceläisestä näkökulmasta, mutta tämä vaatii laajempaa tarkastelua, johon tuodaan mukaan myös interpretantti. Motivaatio liittyy nimittäin oleellisesti merkkirelaation tavoitteellisuuteen, eli sen viestinnälliseen pyrkimykseen.

Ongelmallinen on myös lähestymistapa, jossa pyritään olemaan uskollinen käsitellyille ajatuksille, mutta rajoitetaan tarkastelu koskemaan pelkästään tiettyä osaa teoreettisesta kokonaisuudesta. Tällainen ote voi toki olla käyttökelpoinen, jos se kiinnittää huomion tiettyihin kiinnostaviin kohtiin, joiden relevanssia ei välttämättä oivallettaisi laajemmassa tarkastelussa. Peirceläisen semiotiikan tapauksessa se voi kuitenkin johtaa väärinkäsityksiin. Peircen ajattelu on systemaattista, eikä esimerkiksi hänen merkkiteoriastaan saa kovinkaan hyvää kuvaa, jos ei ota huomioon tiettyjä yleisiä periaatteita. Suuri osa siitä, mikä Peircen semiotiikassa on potentiaalisesti hedelmällistä, liittyy hänen kykyynsä nähdä suhteita ja analogioita näennäisesti irrallisten ilmiöiden välillä samalla, kun hän tekee hienovaraisia erotteluja ja analyyseja. Viestinnän tutkimuksen kannalta Peircen semiotiikan voimavara ei välttämättä löydy yksittäisistä oivalluksista tai tehokkaista työkaluista, vaan niistä näkökulmista, jotka teoria kokonaisuutena tarjoaa.

Viestinnän tutkijoista lähinnä Jensen (1991; 1995) on pyrkinyt konstruoidaan selkeästi peirceläistä tutkimusotetta, vaikka Schröder (1994a; 1994b) onkin anta-

nut ymmärtää, että hänellä on samankaltaisia tavoitteita. Jensenin sosiaalisen semiotiikan tavoitteena on harjoittaa vastaanottotutkimusta peirceläisen viitekehyyksen sisällä. Valitettavasti Jensenin projekti jää tavallaan puolitiehen, sillä peirceläinen ote ei pääse näkyville hänen konkreettisissa tutkimuksissaan. Esitelyään ensin Peircen teoriaa ja käsitteistöä, Jensen ei hyödynnä näitä näkökulmia kovinkaan näkyvästi joukkoviestinnän vastaanottoa käsittelevissä tarkasteluisaan (ks. Jensen 1995). Näin ollen hänen sosiaalisen semiotiikkansa peirceläinen piirre löytyy lähinnä tietyistä alustavista huomioista ja teoreettisista linjavedoista.

Jensenin kiinnostavimpiin ajatuksiin kuuluu väite, että Peircen tarjoama viitekehys voi auttaa yhdistämään sosiaalisia ja diskursiivisia näkemyksiä viestinnän vastaanotosta (Jensen 1991, 6). Toisin sanoen hän esittää, että Peircen semiotiikasta löytyy eräänlainen keskitie, joka pystyisi toimimaan välittäjänä sitkeässä kiistassa etnografisten ja tekstuaalisten tutkimusotteiden välillä. Tällä Jensen viittaa lähinnä kysymykseen merkityksestä ja sen synnystä. Siinä missä sosiaalipainotteinen tutkimus on korostanut yhteisön jäsenten konkreettista ja 'paikallista' tulkintaa, on diskursiivisessa lähestymistavassa painotettu tekstien ja muitten diskursiivisten muotojen keskeistä asemaa subjektien sekä sosiaalisten tosiasioiden tuottajana (mt., 4). Edellä mainittuun näkemykseen liittyy usein vahva oletamus 'aktiivisesta yleisöstä' merkityksen luojana, kun taas tekstuaalisesti suuntautuneet tutkimukset ovat usein luonteeltaan strukturalistisia ja tarkastelevat merkitystä ennen kaikkea diskursiivisten järjestelmien, kuten kielen, ominaisuutena. Kuten olettaa saattaa, diskursiiviset tutkimukset liikkuvat usein saussurelaisessa viitekehyyksessä.

On selvää, että Jensenin väite vastaanottotutkimuksen kahtiajaosta on jokseenkin yksinkertaistettu, mutta hänen vetonsa esittää Peirce eräänlaisena 'kolmantena vaihtoehtona' on mielekäs, sillä Peircen semiotiikka pystyy joustavasti käsittelemään merkityksen eri tasoja. Tämä johtuu pitkälti peirceläisten jaottelujen relaatio-luonteesta ja tavoitteellisuudesta sekä ennen kaikkea interpretantti-käsitteen monimuotoisuudesta. Peirceläisen semiotiikan peruskäsitteistö soveltuu niin rakenteellisen kuin tulkinnallisenkin merkityksen tarkasteluun. Tekstejä voidaan purkaa esimerkiksi merkki-objekti-interpretantti -suhteisiin, pysytellen tässä välittömän interpretantin tasolla. Tulkintaa ei tälläkään tasolla voi täysin unohdtaa, se on aina läsnä, vähintään mahdollisuutena. Tutkimusta voi – ja pitääkin – laajentaa koskemaan myös viestinnän seurauksia (dynaaminen interpretantti). Kun otetaan tarkastelun kohteeksi yksittäisten toimijoiden suhde viesteihin, tarjoaa emotionaalinen-energeettinen-looginen -jaottelu tavan käsitellä yksittäistä tulkintatilannetta, joka on kuitenkin kiinteässä käsitteellisessä yhteydessä makrotason analyysiin. Samalla Peircen semiotiikka ei unohda viestinnän kontekstuaalisuutta ja yhteisöllisyyttä. Mikään tulkinta ei tapahdu tyhjiössä, vaikka sen tulos olisi pelkkä tunnetila tai mekaaninen reaktio. Kaiken tämän lisäksi peirceläinen semiotiikka sisältää vielä normatiivisen ulottuvuuden, jossa viestintä käsitetään keskeisenä tekijänä yhteisymmärryksen (kommunikatiivinen interpretantti) ja yhteisen toimintamuodon (lopullinen interpretantti) saavuttamisessa.

Myös Jensen painottaa interpretantti-käsitteen mahdollisuuksia viestinnän tutkimuksen kannalta (Jensen 1991, 10-1; 1995, 24-5). Hän esittää teoreettisen hahmotelman, jossa välitöntä interpretanttia vastaavat mediadiskurssien sisältämät potentiaaliset tai struktuuriset merkitykset. Yleisön tosiasiallisesta uloskoodauksesta syntyvät paikalliset (situated) merkitykset ovat Jensenin mukaan samaistettavissa dynaamiseen interpretanttiin, kun taas laajempaan käytäntöön ja ymmärrykseen liittyvä performatiivinen merkitys korreloi lopullisen interpretantin kanssa. Struktuurinen merkitys on siis löydettävissä itse mediatekstistä, mutta ilman aktuaalista tulkintaa se jää pelkäksi mahdollisuudeksi. Struktuuriseen merkitykseen ei voi päästä käsiksi muuten kuin paikallisten merkitysten kautta, sillä mikä tahansa tekstuaalinen luenta on aina tulkinta jostain tietyistä lähtökohdasta

käsin. Peirceläisen kannan mukaan tästä ei kuitenkaan seuraa, että struktuurinen merkitys voitaisiin yksinkertaisesti sivuuttaa tarkasteltaessa yksittäisiä tulkintoja tai ylistettäessä aktiivista yleisöä. Viestin rakenne ei determiinoidu tulkintaa kokonaisuuksena, mutta johdattelee sitä silti johonkin suuntaan. Paikallinen merkitys määrittyykin viestin rakenteen sekä monenlaisten yksilöllisten ja sosiaalisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Tämä merkitys on kuitenkin tilannesidonnainen, eikä itsessään ole välttämättä kovinkaan oleellinen. Vasta kun paikallisesti tulkittu merkitys jää elämään, ohjaten tulkitsijan toimintaa ja kognitiota habituuaalisesti (eli toimintatavan kautta) ollaan saavutettu sosiaalisesti relevantti merkitys. Silloin voidaan puhua performatiivisesta merkityksestä Jensenin mielessä.

Jensenin tapa soveltaa Peircen merkkiteoriaa merkityksen analyysissä on lupaava, sillä se osoittaa miten tämä semioottinen teoria voi avata uusia näkökulmia viestinnän tutkimukselle. Ainakin kärjistetyissä muodoissaan etnografiset ja strukturalistiset käsitykset mediamerkityksestä ja tulkinnasta eroavat niin jyrkästi toisistaan, että on vaikeaa kuvitella niiden yhdistämistä - mutta tiettyssä mielessä juuri sen Peircen semiotiikka mahdollistaa. On nimittäin tärkeää huomata, että Jensenin performatiivinen merkitys ei tarkoita sitä, että muut merkitystasot eivät olisi relevantteja, vaikka ne tiettyssä mielessä sisältäisivätkin sosiaalisesti kehittyvään performatiiviseen merkitykseen. Näin semiotiikan laajempi lähestymistapa voi auttaa käsitteellistämään struktuuristen ja paikallisten merkitysten yhteyttä sosiaalisiin toimintatapoihin, redusoimatta kuitenkaan merkitystä pelkäksi toiminnalliseksi ilmiöksi.

Jensenin merkitysteoria ei kuitenkaan hyödynnä kaikkia Peircen semiotiikan tarjoamia mahdollisuuksia. Lopullisen interpretantin yhdistäminen performatiiviseen merkitykseen voi olla jopa harhaanjohtavaa, sillä Jensen ei huomioi tämän interpretantin normatiivista ulottuvuutta. Performatiivinen merkitys, joka liitetään mahdolliseen konkreettiseen toimintaan, on oikeastaan lähempänä Peircen viimeistä loogista interpretanttia kuin lähinnä ihanteellisena raja-arvona esiintyvä lopullinen interpretantti. Lisäksi Jensen yhdistää tulkintatilanteen kontekstuaalisuuden melko yksiselitteisesti tulkitsijan yhteisölliseen taustaan. Näin häneltä jää omaksumatta monta oivallusta, kuten esimerkiksi kontekstuaalisten tekijöiden moninaisuus ja viestinnän normatiivinen aspekti. Tässä mielessä Jensen syyllistyy turhan kapeaan Peirce-luentaan.

Suurempi ongelma sosiaalisen semiotiikan uskottavuuden kannalta on kuitenkin Jensenin pyrkimys yhdistää peirceläistä näkökulmaa tiettyihin muihin teoreettisiin ja käsitteellisiin tarkastelutapoihin. Yrittäessään tuoda Peircea lähemmäs nykypäivää, Jensen kytkee hänet tiiviisti tulkintayhteisöt (interpretive communities) -ajatukseen, ja väittää jopa (virheellisesti) että kyseinen käsite olisi peräisin itse Peirceltä (Jensen 1995, 16, 25). Stanley Fishin (1980) tunnetuksi tekemä tulkintayhteisö-käsite perustuu ajatukseen, että on olemassa tiettyjä ryhmittymiä, joita yhdistää jaetut tulkintakonventiot. Sinänsä voi ajatella, että tätä tulkitsevaa toimintaa ohjaavat tietyt tavat peirceläisittäin käsitettyinä, mutta vahvasti korostettu sopimuksenvaraisuus ei sovi hyvin yhteen Peircen ajattelun kanssa. Fishin lähestymistapaan liittyy tietty relativistinen ja dekonstruktivistinen painotus, joka ei kuulu semiotiikkaan. Loppujen lopuksi vastaanoton tai tulkinnan yksipuolinen korostaminen ole kovin mielekäs peirceläiseltä kannalta, sillä se voi kätkeä viestinnän ja yhteisöllisyyden dialogisen aspektin. Jos peirceläisessä semiotiikassa halutaan puhua sosiaalisista muodostumista, 'viestintäyhteisöt' olisi huomattavasti onnistuneempi nimike. Sosiaalista merkitystä ei nimittäin omaksuta pelkästään suhteuttamalla merkkejä yhteisölliseen kontekstiin, vaan myös käsittämällä että kyse on nimenomaan viestinnällisestä aktista, joka koskee jotain objektiota.

Tietystä puutteesta huolimatta Jensenin esitys on tärkeä askel oikeaan suuntaan semioottisen viestinnän tutkimuksen kannalta. Sosiaalinen semiotiikka on ennen kaikkea onnistunut siirtämään painotuksen kankeasta jaottelunäkemyk-

sestä dynaamisempaan tarkastelutapaan. Samoilla linjoilla on myös Risto Kunelius, joka Peirce-käsittelyssään (1997) painottaa Peircen semiotiikan toiminnallisia ja tulkinnallisia aspektejä. Kuneliuksen mielestä Peircen ”pragmatistisen semiotiikan” tärkein anti on merkitysten suhteellisuus ja käytäntösidonnaisuus (Kunelius 1997, 156). Tämä voi kuitenkin antaa turhan relativistisen kuvan Peircen merkkiteoriasta. Kuten edellä todettiin, sen luonteeseen ei kuulu Saussuren semiotiikasta tuttu arbitraarisuus. Kunelius painottaakin sitä erittäin tärkeää seikkaa, että Peircen semiotiikan todellisuus ei ole sopimuksenvarainen (mt., 155). Mitkä tahansa merkitykset eivät jää elämään, jos kohtaamamme todellisuus ei sitä salli.

Kuneliuksen tapaan käsitellä Peirceä liittyy kuitenkin samankaltainen ongelma kuin Jensenillä: tulkinnan ylikorostus semiotiikan muitten aspektien kustannuksella. Näin hän ei esimerkiksi noteeraa, että Peircen semiotiikkaa voisi käyttää myös esitettyjen merkkirelaatioiden purkamiseen nimenomaan lausujan perspektiivistä. Lisäksi Kunelius esittää väitteen, että erityistä kulttuuri-käsitettä tarvittaisiin täydentämään semiotiikkaa (mt., 159-60). Tämä vaikuttaa melko turhalla lisäykseltä, sillä kulttuuri sisältyy luontevasti siihen esiyymmärrykseen, joka on kommunikation ehto. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Kunelius haluaa nostaa esiin kulttuurin sinä tekijänä, joka todella määrää tulkitsevaa toimintaa. Hän väittää, että jopa itse tulkintatilanteet ovat viime kädessä kulttuurin tuotteita. Tässä päädytään korostamaan kulttuuria tavalla, joka sopii huonosti yhteen Peircen realismin kanssa. On sinänsä totta, että ymmärretty tilanne on tulkinnan kautta vahvasti kulttuurinen, mutta tilanteeseen kuuluu myös kulttuurin ulkoisia aspektejä. Ymmärrys ei eliminoi tilanteen tosiasiallisuutta, vaikka merkityksellisenä ilmiönä tilanne on oleellisesti yhteisöllinen. Itse asiassa peirceläisestä tarkasteluvasta katoaa tietty mielekkyys, jos loppujen lopuksi todetaan että merkitykset ovat sittenkin pelkästään kulttuurisia konstruktioita. Vastauksena tämänkaltaiselle kulturalistiselle konstruktivismille peirceläinen semiootikko voi nimittäin todeta: ”Kyllä, mutta toisaalta kulttuuri syntyy ihmisen ja todellisuuden vuorovaikutuksissa, eikä kulttuurin olemassaolo merkitse tuon suhteen häviämistä.”

Representaatioiden haaste

Vastalauseena Jensenin pyrkimykselle nostaa esiin Peirce Saussuren varjosta Fiske on kritisoinut Peircen semiotiikkaa ankarasti. Fisken tausta on vahvasti saussurelainen, eikä hän hyväksy väitettä, että peirceläinen merkkiteoria pystyisi tarjoamaan hedelmällisempiä näkökulmia kuin Saussuren semiotiikka. Puolustaessaan oppi-isäänsä hän nostaa esiin monia potentiaalisia heikkouksia Peircen teoriassa, joihin on otettava kantaa peirceläisesti suuntautuneen viestinnän tutkimuksen uskottavuuden vuoksi.

Osa Fisken kriittisistä väitteistä on helposti kumottavissa. Aivan korrektisti hän toteaa, että Peirce on loogikko, mutta jatkaa sanomalla, että logiikka tutkii nimenomaan rationaalisten ihmisten järkeilyä ja ymmärrystä (Fiske 1991, 33-4). Tämä luonnehdinta sopii mahdollisesti Peircen psykologiaan, muttei hänen logiikkaansa. Fiske on selvästi väärässä, kun hän väittää että Peircen semiotiikka ei ota huomioon yhteisöllisyyttä, sillä Peirce jopa korostaa logiikan sosiaalista aspektia (ks. esim. W 2: 271 [1869]). Ilmeisesti Fisken kritiikki pohjautuu tässä kohdassa melko rajoitettuun Peirce-tuntemukseen.

Vakavampi virhe liittyy kuitenkin Fisken väitteeseen, että Peircellä on essentialistinen käsitys merkityksen luonteesta (Fiske 1991, 34-5). Fiske ajattelee, että lopullisessa interpretantissa saavutettu yhteisymmärrys perustuu merkkiprozessia edeltävään ja siitä riippumattomaan merkitykseen. Toisin sanoen hän näyttää olettavan, että Peircen ”merkitys” on eräänlainen platoninen olio, ikuinen ja muuttumaton. Tämä ei vastaa Peircen näkemystä. Hänen semiotiikkansa painot-

taa selvästi, että merkit kasvavat ja muuttuvat, eikä todellista merkitystä saavuteta eliminoimalla kaikki tulkinnalliset elementit merkkirelaatiosta. Itse asiassa merkitys liittyy selvemmin merkkiproessin loppuun kuin sen alkutilaan, sillä merkitys kasvaa samalla kun merkki kehittyy uusien tulkinnallisten suhteitten kautta. Lisäksi lopullisessa tulkinnassa saavutettava konsensus on ymmärrettävä ideaalisena tilana, joka ei koskaan toteudu absoluuttisesti konkreettisessa elämässä. Tästä ei seuraa, että täydellinen yhteisymmärrys olisi pelkkää illuusiota, sillä normatiivisena se on suuntanäyttävä. Peirceläisen semiotiikan mukaan tämä ihanne sisältyy itse viestintäprosessin logiikkaan: kun kommunikoimme, oletamme tosiaan että ymmärrys ja yhteisymmärrys on ainakin periaatteessa mahdollista.

Jokseenkin ylimalkaisesti Fiske nimittää Peirceä "kognitivistiksi" ja "positivistiksi". Näiden epäonnistuneiden nimikkeiden taustalla lienee Peircen taipumus painottaa sitä prosessia, jossa ymmärrys asioista saavutetaan. Kannattaa kuitenkin muistaa, että Peircen merkkiteoria – toisin kuin Saussuren semiotiikka – pitää merkkien ei-kognitiivisia piirteitä oleellisina semioottisina ilmiöinä. Tulkintaa ei redusoida tietoiseksi päättelyksi. Silti Fisksen kriittinen asenne on kognitivismi-kysymyksessä hieman paremmin perusteltu kuin kovin hatarissa essentialismi-syytöksissä. Hän nimittäin esittää, että Peircen semiotiikka ei huomioi merkityksenmuodostuksen historiallista ja sosiaalista spesifisyyttä (mt., 34). Tämä kritiikki on osittain osuvaa, sillä Peirce hakee pikemminkin yleistä kuin partikulaarista lähestymistapaa. Toisaalta laajemmin ymmärretty semioottinen teoria sisältää oleellisia kontekstuaalisia komponentteja. Konkreettinen ymmärrys on aina jossain määrin historiallinen ja tilannesidonnainen, sillä ihminen ei voi vapautua esiymmärryksestään, eikä myöskään pysty suorittamaan tulkintaa ilman kontekstuaalisointia. Peirceläisen viitekehyksen sisällä on siis ainakin mahdollista harjoittaa viestintä- ja tulkintatilanteiden tutkimusta, vaikka tämä toki vaatiikin Peircen semiotiikan lisäkehittelyä. Kun vielä otetaan huomioon, että Saussuren semiotiikka ajalehtiä ajattomissa struktuureissa, kaukana konkreettisista tulkinnoista, voisi jopa olettaa, että ajallisuutta korostava peirceläinen semiotiikka olisi luontevampi lähtökohta viestintätilanteiden tutkimukselle kuin Saussuren merkkiteoria.

Fisksen haastavin kritiikki liittyy kysymykseen representaatioiden luonteesta. Saussurelaisessa tutkimuksessa painotetaan merkkisuhteen arbitraarisuutta ja merkityksen struktuurista pohjaa. Tästä seuraa, että Saussuren semiotiikan "merkitys" ei tarkoita todellisuuden esittämistä. Se perustuu merkkien välisiin rakenteellisiin arvoihin, eli jännitteisiin, joille ei löydy perustelua (motivaatiota) järjestelmän ulkopuolelta. Näin ollen merkkistruktuureja voidaan pitää puhtaasti ideologisina systeemeinä ja niissä esiintyviä representaatioita tiettyjen intressien tuottamina konstruktioina. Tämä näkemys representaatioiden sosiaalisesta luonteesta on esittänyt tärkeää roolia viestinnän tutkimuksessa, sillä se on monien ideologiakriittisten tarkastelujen lähtökohta. Fisksen näkemyksen mukaan tällainen representaatioiden politiikka on nimenomaan saussurelaisen lähestymistavan tulos. Hän väittää myös, ettei sille löydy tilaa realismiin taipuvaisesta peirceläisestä semiotiikasta (mt., 36). Jos tämä on totta, Peircen merkkiteorian potentiaali toimia viestinnän tutkimuksen viitekehyksenä on vakavasti rajoittunut.

Ennen kuin tartutaan Fisksen haasteeseen kannattaa selvittää yksi mahdollinen sekaannus: Peircen teksteissä usein esiintyvä "representaatio" ei välttämättä tarkoita aivan samaa kuin ideologiakriittisen tutkimuksen "representaatio". Peirce käyttää tätä termiä hieman monimielisesti, mutta kyseessä on pikemminkin tietynlainen relaatio kuin entiteetti tai artefakti. Se, mitä saussurelaisesti virittävyydessä viestinnän tutkimuksessa nimitetään 'representaatioksi' on lähempänä Peircen semiotiikan merkitystä, tai tarkemmin sanottuna Jensenin erottamaa struktuurista merkitystä. Peirceläisittäin ei ole kovinkaan mielekäästä puhua rakenteellisista merkityksistä representaatioina, sillä representoiva relaatio ei kuulu pelkästään tämän tasoiseen merkitykseen. Seuraavassa käytetään silti represen-

taatio-käsitettä Fiske mielessä, sillä oleellinen kysymys koskee sitä, miten Peircen semiotiikka pystyy käsittelemään tätä Fiske mukaan tyypillisesti saussurelaista ongelma-aluetta.

Voidaanko peirceläisessä viitekehityksessä analysoida ja kritisoida representaatioita? Fiske vastaa, että se on lähes mahdotonta, koska Peircen semiotiikan 'kognitivismi' ei sovi yhteen sellaisten käsitteiden kuin repressio ja poissaolo (absence) kanssa (Fiske 1991, 36). Toisin sanoen peirceläinen merkkiteoria on liian neutraali pystyäkseen käsittelemään niitä valtasuhteita, jotka liittyvät representaatioihin. Lisäksi Fiske väittää, että Peircen semiotiikasta puuttuu vastustuksen ja taistelun elementti. Tässä onkin tiettyä perää, sillä Peirce ei esitä minkäänlaista oppositionalisen tulkinnan projektia. Toisaalta voidaan jälleen kerran todeta, että sama pätee Saussuren alkuperäiseen teoriaankin. Itse asiassa Saussuren merkkioppi on Peircen semiotiikkaa neutraalimpi teoria, sillä siinä ei oteta ollenkaan huomioon merkkien käyttäjien intressejä ja pyrkimyksiä. Saussuren lähestymistapa, jossa tarkastellaan pelkästään yleistä struktuurista tasoa kiinnittämättä huomiota tulkinnan mahdollisuuksiin, on oikeastaan objektivistisempi kuin Peircen merkkiteoria, jossa tulkintatilanteella ja ymmärryksen taustavaikuttajilla on oma sijansa. Miksi Saussuren semiotiikka olisi siis luonteensa puolesta soveliaampi viitekehitys representaatioiden tarkasteluun?

Fiske ei ota huomioon Peircen semiotiikan monipuolisuutta. Näin häneltä jää huomaamatta, että Peircen teoriasta löytyy ulottuvuuksia, jotka soveltuvat hyvin representaatioiden ja erilaisten tulkintojen käsittelyyn. Tämä tulikin jo ilmi Kune-liuksen mainosesimerkissä, jossa semioottinen lähestymistapa auttaa näkemään tulkinnan dialogisena ymmärryksenä, eli tietyissä mielessä sisäistettynä kommunikationa (ks. sektio 3). Peircen semiotiikan voimavara tämänkaltaisessa tarkastelussa on sen joustavuus ja sen kyky ottaa huomioon merkitysten sekä viestintätilanteen eri aspektit. Tämä moniulotteisuus erottaa sen useimmista saussurelaisen analyysin muodoista. Semioottinen tarkastelu lähtee siitä, että kehittyneessä tulkinnassa on ymmärretty merkki yhteisöllisenä viestintäaktina, johon liittyy tiettyjä intentioita ja intressejä. Tämä dialoginen ymmärrys saavutetaan tietystä toiminnallisesta kontekstista käsin. Kyseessä ei siis ole mikään 'puhdas' kognitio, vaan itessään intentionaalinen tulkinta tavoitteellisesta tapahtumasta.

Peircen semiotiikan luonteessa ei ole mitään, mikä selkeästi estäisi käyttämistä sitä representaatio-analyyseissä. Toinen kysymys on se, voiko se toimia tehokkaana työkaluna tällaisessa projektissa. Loppujen lopuksi Saussuren semiotiikan suosion takaa löytyy se tuttu oivallus, että merkitys ei synny pelkästään siitä mitä sanotaan, vaan myös siitä mitä ei mainita. Tämä tarkoittaa ennen kaikkea paradigmaattisen ulottuvuuden analyysia. Jos halutaan purkaa jotain tiettyä representaatiota, esimerkiksi seksististä mainosta, ei pidä kiinnittää huomiota vain itse esitykseen. On myös tarkasteltava mainoksen 'tekstin' struktuuria ja pohdittava millä tavalla se on rakennettu, eli minkälaisia valintoja esityksessä on tehty. Näin saadaan esiin niitä oleellisia eroja, joihin ideologisesti ladattu merkitys perustuu. Nämä lataukset eivät välttämättä löydy representaation pinnalta, vaan kyseessä on usein rakenteisiin upotettuja piilomerkityksiä. Kriitikon tehtävä on tunnistaa nämä konstruktio ja osoittaa, miten struktuuriset jännitteet luovat tietyn ideologisen konnotaation.

Saussuren semiotiikassa merkitykselliset erot perustuvat systeemiisiin relaatioihin, eli merkkien välisiin suhteisiin. Siksi saussurelaisessa representaatio-analyyseissä tarkastellaan ennen kaikkea 'tekstiä' (viestiä) suhteessa merkkijärjestelmiin. Hämäräksi jää usein, missä määrin havaittuja eroja pidetään objektiivisina. Kärjitettyssä tapauksessa luenta esitetään eräänlaisena struktuurisena itsestäänselvyytensä, pohtimatta sen enempää miten representaatiot liittyvät yhteisölliseen ja yksilölliseen ymmärrykseen sekä toimintaan. Peirceläisessä representaatio-analyyseissä olisi pakko ottaa huomioon monia muita ulottuvuuksia, kuten tosiasialliset tul-

kinnat, lausujen ja tulkitsijoiden tavoitteet ja ennen kaikkea ne toimintatavat, jotka representaatioihin liittyvät (vrt. Jensen 1995, 28). Toisin sanoen ei riitä, että representaatioita tarkastellaan struktuuristen erojen tasolla, vaan pitää myös pohtia, mitä merkitystä näillä eroilla todella on. Representaatio, jolla ei ole minkäänlaisia (edes potentiaalisia) seurauksia toiminnan kannalta, ei ole oleellinen, koska se ei tee merkittävää eroa.

Peircen semiotiikan tärkeimpiä voimavaroja on sen tulevaisuussuuntautuneisuus ja toiminnallinen realismi. Peirceläisessä viitekehyksessä ei pelkästään identifioida erilaisia representaatioita ja niiden rakenteita, vaan pystytään myös suhteuttamaan kyseiset representaatiot laajempaan toimintakenttään. Representaatiot eivät välttämättä ole pelkkiä konstruktioita, sillä ne liittyvät erilaisiin toimintatapoihin – ja toimintatavat eivät synny ja elä tyhjiössä. Seksistisen mainoksen ideologinen lataus ei ole pelkästään rakenteellinen, vaan se liittyy myös laajempiin toimintatapoihin, kuten sukupuolirooleihin ja kulutukseen, jotka ovat osa sosiaalista todellisuutta. Puhtaasti tekstuaalinen tarkastelu ei riitä, sillä se ei tuo esiin viestin tavoitteellisuutta, eikä myöskään tarjoa minkäänlaisia kriteerejä, joiden pohjalta ideologisia rakenteita voisi kritisoida. Saussurelainen analyysi päättyy usein siihen melko latteaan päätelmään, että kaikki on ideologiaa, ja että ideologinen valinta on mieltymyksistä kiinni. Tällainen kritiikki on usein hampaatonta, sillä se ei sisällä ihanteita. Peircen semiotiikkaan sisältyy sen sijaan normatiivinen piirre, joka liittyy yhteisymmärryksen ja avoimen kommunikaation ideaaliin. Näin ollen peirceläinen tarkastelutapa voi täydentää ja ehkä jopa jossain määrin korvata saussurelaista representaatio-analyysia.

Lopuksi

Olen tässä artikkelissa pyrkinyt selvittämään peirceläisen merkkiteorian näkemystä viestintäprosessista ja sen käyttömahdollisuuksia viestinnän tutkimuksen kannalta. Tarkasteluni on ollut alustava ja olen vain viitannut joukkoon lupaavia ideoita, joiden varsinainen kehittäminen jää toiseen kertaan. Kuten artikkelista on käynyt ilmi, Peircen semiotiikka on moniulotteinen teoria, jonka todellisen potentiaalisen selvittäminen vaatii huomattavasti lisätutkimusta, sekä perustasolla että erityyppisissä sovelluksissa. Olen kuitenkin sitä mieltä, että Peircen semiotiikalla on paljon annettavaa yhteiskuntatieteille, jo lähtökohtiensa puolesta. Peirceläisen merkkiteorian kautta avautuu lupaavia näkökulmia, jotka eroavat oleellisella tavalla muista tutkimusparadigmoista.

Viestinnän tutkimuksessa saussurelaisten periaatteiden ylivalta on ollut erä este Peircen semiotiikan laajemmalle käytölle. Tässä artikkelissa olen kuitenkin yrittänyt osoittaa, että ei-lingvistinen peirceläinen merkkiteoria voi olla monipuolisempi viitekehys kuin lähtökohdiltaan rajoittuneempi saussurelainen semiotiikka. Olen myös väittänyt, että näiden teorioiden varomaton yhdistely voi olla haitallista Peircen semiotiikan ymmärryksen ja arvostuksen kannalta. Jos peirceläisestä semiotiikasta vain lohkaistaan käyttökelpoiselta näyttävä palanen, jäävät monet perustavammat periaatteet pimentoon. Tällä en tarkoita, että Peircen merkkiteoria pitäisi yhtäkkiä nostaa viestinnän tutkimuksen ainoaksi paradigmaksi ja unohtaa kaikki muut lähestymistavat. Tällainen monoliittinen näkemys ei olisi Peircen hengen mukainen, sillä hän painottaa tieteen avoimuutta ja muutokskykyä. Väitän vain, että peirceläisen merkkiteorian oivallukset eivät avaudu, jos sitä luetaan ja tulkitaan saussurelaisen merkkiteorian käsittein. Ainakin nyt, kun viestinnän tutkimuksessa on havaittavissa merkkejä heräävästä kiinnostuksesta, eklektinen ote voi olla jopa haitallinen Peircen semiotiikan tulevaisuudelle tällä alalla.

Ehkä viimeiseksi sopisi sanoa pari sanaa itse semioottisen tutkimuksen mielek-

kydestä. Ironinen kriitikko voi nimittäin epäillä, onko merkkiteorialla mitään merkitystä ihmisten elämän kannalta. Eikö semiotiikka, riippumatta siitä mistä koulukunnasta on kyse, ole loppujen lopuksi vain abstrakti akateeminen harrastus vailla todellisia seurauksia. Eli miksi vaivautua? Tämä on visainen kysymys, johon Peirceltä löytyy ainakin yksi oiva vastaus: semiotiikka korostaa, miten viestinnälliset prosessit liittyvät toimintatapoihin ja johtaa sitä kautta parempaan itsekontrolliin. Maailmassa, jossa viestintäympäristö kasvaa huimaa vauhtia, on tärkeätä omaksua kriittisiä toimintatapoja. Jos emme toimintatavoissamme hallitse viestintäprosesseja, ne kontrolloivatkin meitä. Kontrolli on mahdollista vain, jos onnistumme irtautumaan jatkuvasta viestivirrasta ja kykenemme tarkastelemaan viestintää abstraktimmalla tasolla. Sillä kuten Peirce painottaa, vain tuleva toiminta on todellisen itsekontrollin alainen - menneisyyteen ja nykyhetkeen emme pysty rationaalisesti vaikuttamaan (CP 5.427 [1905]). Loppujen lopuksi kyse on kyvystämme ymmärtää ja ohjata viestintäympäristöämme mielekkäällä tavalla. Tässä jatkuvassa projektissa semiotiikka voi olla avuksi.

*Kiitän Risto Kuneliusta ja Esa Väliiverrosta
kriittisistä kommentista ja hyödyllisistä parannusehdotuksista.*

Viitteet

- 1 Kansainvälisessä tutkimuksessa Peirce ja Saussuren teoriat erotellaan usein toisistaan käyttämällä teoreetikojen itse suosimia termejä: semeiotiikka (semeiotic) ja semiologia (semiologie). Kyseistä terminologista erotelua on esitetty Suomessakin (Kilpinen 1995). Peirceläisestä merkkiteoriasta käytetään joskus myös nimeä 'pragmatistinen semiotiikka' (esim. Kunelius 1997), joka kuvaa hyvin tiettyä osaa Peirce'n teoriasta, mutta on toisessa mielessä ongelmallinen. Peirce ei kyseistä termiä käytä - tarkkaan ottaen hänen pragmatisminsa on merkityksen selventämisen teoria, joka on osa semiotiikan kolmatta osa-aluetta, eli retoriikkaa.
- 2 Saussurelaisesta traditiosta löytyy luonnollisesti erilaisia näkökulmia. Itse asiassa erot Saussuren ja hänestä vaikutteita imeneiden semiootikkojen (esim. Barthes ja Bahtin) välillä voivat olla huomattavia. Tässä artikkelissa en kuitenkaan voi antaa Saussuren semiotikasta täyttä kuvaa, enkä käsittele kaikkia saussurelaisuuden vivahteita. Saussuren teoriaan viittaan lähinnä vain korostaakseni joitain Peirce'n semiotiikan ominaispiirrettä.
- 3 Viittaan Peirce'n kirjoituksiin käyttämällä kansainvälisen tavan mukaisesti lyhenteitä. CP o.p tarkoittaa kokonaisuutta Collected Papers of Charles Sanders Peirce, osa o, pykälä p. Lyhenne NEM o:s viittaa laitoksen New Elements of Mathematics sivuun s osassa o, SS s laitoksen Semiotics and Significs sivuun s, W o:s laitoksen Writings of Charles Sanders Peirce sivuun s osassa o ja MS n julkaisemattomaan käsikirjoitukseen numero n. (Artikkeli on kirjoitettu ennen uuden, semiotiikan kannalta hyvin kiinnostavan The Essential Peirce vol. 2:n ilmestymistä.)
- 4 Muutamat viestinnän tutkijat ovat mieltäneet Peirce'n lähinnä kieliteoreetikoksi, jopa siinä määrin että he ovat nimenneet hänet 'lingvistiksi' (Hall 1997, 34; vrt. Malmberg 1981, 153). Tämän virheellisen assosiaation taustalla lienee Roman Jakobsonin pyrkimys nostaa esiin Peirce lingvistiikassa.

- 5 Interpretantista on Suomessa käytetty myös nimitystä 'tulkitsein' (ks. esim. Tarasti 1990; Kunelius 1997). Tämä käännös ei kuitenkaan ole täysin onnistunut, sillä 'tulkitsein'-sanan instrumentaalinen alavire ei tee oikeutta Peirce'n interpretantin moninaisuudelle. Jos 'tulkitsein' vielä määritellään joksikin jolla merkki tulkitaan, on sen käyttö peircealaiselta kannalta suorastaan virheellistä, sillä Peirce'n semiotikassa tuo rooli kuuluu lähinnä merkille (Kilpinen 1995, 17-8). Näin ollen pitäydyn mieluummin teknisessä interpretantti-termissä, joka varmasti tekee terminologista oikeutta Peircelle.

Kirjallisuus

- Ang, Ien. (1991)
Desperately Seeking the Audience. London/New York: Routledge.
- Barthes, Roland (1967)
Elements of Semiology. London: Jonathan Cape.
- Colapietro, Vincent M. (1995)
Immediacy, Opposition, and Mediation: Peirce on Irreducible Aspects of the Communicative Process. Teoksessa Langsdorf, Lenore & Smith, Andrew R. (eds.) Recovering Pragmatism's Voice: The Classical Tradition, Rorty, and the Philosophy of Communication. Albany: State University of New York Press.
- Eco, Umberto. (1976)
A Theory of Semiotics. Indianapolis: Indiana University Press.
- Fish, Stanley. (1980)
Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities. Cambridge & London: Harvard University Press.
- Fiske, John (1991)
Semiological Struggles. Communication Yearbook 14 (1991).
- Fiske, John (1992)
Merkkien kieli: Johdatus viestinnän tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1997)
The Work of Representation. Teoksessa Hall, Stuart (ed.) Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.
- Habermas, Jürgen (1995)
Peirce and Communication. Teoksessa: Ketner, Kenneth Laine (ed.) Peirce and Contemporary Thought. New York: Fordham University Press.
- Hodge, Robert & Kress Gunther (1988)
Social Semiotics. Oxford: Polity Press.
- Jensen, Klaus Bruhn (1991)
When Is Meaning? Communication Theory, Pragmatism, and Mass Media Reception. Communication Yearbook 14 (1991).
- Jensen, Klaus Bruhn (1995)
The Social Semiotics of Mass Communication. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.
- Johansen, Jørgen Dines (1993a)
Dialogic Semiosis. Bloomington: Indiana University Press.
- Johansen, Jørgen Dines (1993b)
Let Sleeping Signs Lie: On Signs, Objects, and Communication. Semiotica 97 (1993): 3/4.
- Kilpinen, Erkki (1995)
Mitä on semiotiikka? Synteesi 4/1995.
- Kunelius, Risto (1997)
Viestinnän vallassa: johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo/Helsinki/Juva: WSOY.
- Malmberg, Tarmo (1981)
Viestintä ja kulttuuri: tilannekatsaus 1981. Monisteessa MALMBERG, Tarmo. Viestintä ja kulttuuri. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, sarja C, nro 2, 1981.
- Merrell, Floyd (1995)
Peirce's Semiotics Now: A Primer. Toronto: Canadian Scholars' Press.
- Ogden, C. K. & Richards I. A. (1923)
The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism. London: Routledge & Kegan Paul.
- Pape, Helmut (1990)
Charles S. Peirce on Objects of Thought and Representation. Noûs 24 (1990).
- Peirce, Charles S. (1931-58)
Collected Papers of Charles Sanders Peirce. Cambridge: Harvard University Press.
- Peirce, Charles S (1976)
The New Elements of Mathematics by Charles S. Peirce. The Hague & Paris: Mouton Publishers.

- Peirce, Charles S. (1977)
 Semiotics and Significs: The Correspondence between Charles S. Peirce and Victoria Lady Welby. Bloomington & London: Indiana University Press.
- Peirce, Charles S. (1982-)
 Writings of Charles S. Peirce: A Chronological Edition. Bloomington: Indiana University Press.
- Parmentier, Richard J. (1985)
 Signs' Place in Medias Res: Peirce's Concept of Semiotic Mediation. Teoksessa Mertz, Elizabeth & Parmentier, Richard J. (toim.) Semiotic Mediation: Sociocultural and Psychological Perspectives. Orlando/San Diego/New York/London/Montreal/Sydney/Tokyo: Academic Press.
- Santaella Braga, Lucia (1993)
 Difficulties and Strategies in Applying Peirce's Semiotics. *Semiotica* 97 (1993): 3/4.
- Saussure, Ferdinand de (1959)
 Course in General Linguistics. New York: Fontana/Collins 1959.
- Schrøder, Kim Christian (1994a)
 Audience Semiotics, Interpretive Communities and the 'Ethnographic Turn' in Media Research. *Media, Culture & Society* 16 (1994): 2.
- Schrøder, Kim Christian (1994b)
 Media Language and Communication. *The Encyclopedia of Language and Linguistics, Volume 5* (1994).
- Tarasti, Eero (1990)
 Johdatusta semiotikkaan. Helsinki: Gaudeamus.
- Tomaseii, Keyan G. & Shepperson, Arnold (1991)
 Popularising Semiotics. *Communication Research Trends* 11 (1991): 2.
- Vološinov, Valentin (1990)
 Kielen dialogisuus: Marxismi ja kielifilosofia. Tampere: Vastapaino.